

PROTOCOL D'ACTUACIÓ DAVANT DELS FEMINICIDIS

Generalitat
de Catalunya

El Govern
de tothom

Protocol d'actuació davant dels feminicidis

© Generalitat de Catalunya. Departament d'Igualtat i Feminisme.
Direcció General per a l'Erradicació de les Violències Masclistes.
Novembre de 2024

Elaboració i coordinació metodològica

Patricia Gonzalez Prado
Subdirecció de Sensibilització i Prevenció

Rosa Gallardo Calles , Cristina Guiu Monte i Esther Porcel García
Subdirecció de Gestió de Serveis i recursos d'Atenció a les Violències Masclistes

Col·laboració i revisió: Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis de la Comissió
Nacional per a una Intervenció Coordinada contra les Violències Masclistes
(CNVM).

Avís legal

Aquesta obra es publica amb una llicència de Creative Commons Reconeixement-
NoComercial-CompartirIgual 3.0.

Sou lliure de:

Compartir — Copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format.

Adaptar — Remesclar, transformar i crear a partir del material.

D'acord amb els termes següents:

Reconeixement — Heu de reconèixer l'autoria de manera apropiada, proporcionar un enllaç a la llicència i indicar si hi heu fet algun canvi. Podeu fer-ho de qualsevol manera raonable, però no d'una manera que suggereixi que el llicenciador us dona suport o patrocina l'ús que en feu.

NoComercial — No podeu utilitzar el material per a finalitats comercials.

CompartirIgual — Si remescleu, transformeu o creeu a partir del material, heu de difondre les vostres creacions amb la mateixa llicència que l'obra original.

Per trobar aquesta obra, consulteu el web del Departament d'Igualtat i Feminismes i el Portal de la transparència de la Generalitat de Catalunya.

Índex

Llista d'abreviacions i acrònims	4
Introducció.....	5
Marc legal.....	6
1. Categorització.....	8
1.1. Feminicidis.....	9
1.2. Feminicidis vinculats.....	9
1.3. Assassinats i homicidis masclistes per violència vicària.....	10
1.4. Tèptatives de feminicidis.....	11
1.5. Quadre resum de les tipologies.....	12
2. Àmbits en els que es produeixen els feminicidis.....	13
3. Fase 1. Emergència. Intervenció coordinada en casos de feminicidis.....	16
3.1. Coneixement dels fets.....	17
3.2. Accions inicials en l'àmbit operatiu.....	19
3.3. Coordinació operativa. Taula o gabinet de crisi municipal	23
3.4. Àmbit institucional – comunicatiu.....	26
4. Fase 2. Intervenció integral posterior a la crisi.....	29
4.1. Objectius.....	30
4.2. Serveis i coordinació.....	30
5. Fase 3. Seguiment	34
5.1. Seguiment del treball del gabinet de crisi municipal	35
5.2. Criteris metodològics en la qualificació i recollida de dades	35
5.3. Convocatòria del Grup d'anàlisi dels Feminicidis	39
6. Intervenció coordinada en situacions de possibles temptatives de feminicidi	40
6.1. Coneixement dels fets	41
6.2. Àmbit operatiu	41
7. Bibliografia	43

Llista d'abreviacions i acrònims

CAC: Consell de l'Audiovisual de Catalunya

CNVM: Comissió Nacional per a una Intervenció Coordinada contra les Violències Masclistes

CUESB: Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona

DGAIA: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

DGEVM: Direcció General per a l'Eradicació de les Violències Masclistes

DIPSALUT: Organisme de Salut Pública de la Diputació de Girona

DT-IFE: Director o directora dels serveis territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme

EAIA: Equip d'Atenció a la Infància i l'Adolescència

EAP: Equip d'Assessorament i Orientació Psicopedagògic

EFI: Equip Funcional d'Infància

ETCA: Equip Tècnic del Centre d'Acollida

GAF: Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis

GCAV: Grup Central d'Atenció a la Víctima

IFE: Igualtat i Feminisme

LSC: Llengua de Signes Catalana

NNA: Nenes, nens i adolescents

OAVD: Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte

PG-ME: Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra

SAI: Servei d'Atenció Integral

SD-RVM: Subdirecció General de Gestió de Serveis i Recursos d'Atenció a les Violències Masclistes

SEM: Sistema d'Emergències Mèdiques

SF: Secretària de Feminismes

SIAD: Servei d'Informació i Atenció a les Dones. En diversos municipis també tenen nomenclatures pròpies com ara,

- CAID: Centre d'Atenció i Informació a la Dona
- CIRD: Centre d'Informació i Recursos per a Dones
- PIAD: Punt d'Informació i Atenció a les Dones

SIC: Servei d'Intervenció en Crisi

SIE: Servei d'Intervenció Especialitzada

Sini@: Sistema d'Informació de la Infància i l'Adolescència

SSB: Serveis Socials Bàsics

UDEPMI: Unitat de Detecció i Prevenció del Maltractament Infantil

UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime

USAV: Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència

Introducció

La Comissió Nacional per a una Intervenció Coordinada contra les Violències Masclistes (d'ara endavant, CNVM) és el màxim òrgan de coordinació de país en l'abordatge de les violències masclistes. Dins la CNVM hi ha diversos grups de treball, que tenen un caràcter transversal i permanent, amb l'objectiu de coordinar temes clau com ara la prevenció, la formació o l'anàlisi de casuístiques específiques. Actualment, un d'aquests grups és el Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis.

El **Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis** es va crear el febrer de 2012 amb la denominació Gabinet d'anàlisi dels casos d'homicidi per violència masclista.

Amb l'article 9 del Decret 305/2016, de 18 d'octubre, de la Comissió Interdepartamental per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes i de la Comissió Tècnica Interdepartamental de la Igualtat Efectiva de Dones i Homes, el Grup d'anàlisi dels casos d'homicidi per violència masclista va tenir el reconeixement formal com a grup de treball permanent de la **Comissió Tècnica Interdepartamental per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes**. L'article 9.2 del Decret estableix les funcions del Grup següents:

- a. Analitzar les circumstàncies dels homicidis que tenen lloc a Catalunya per violència masclista.
- b. Compartir informació per garantir la coordinació interdepartamental en matèria de violència masclista.
- c. Estudiar el funcionament de la xarxa de recursos públics en els casos analitzats de violència masclista i proposar millores.
- d. Qualsevol altra funció de naturalesa anàloga que li sigui encomanada per la Comissió Tècnica.

El present Protocol ha estat promogut i redactat inicialment per la Direcció General per a l'Eradicació de les Violències Masclistes, adscrita a la Secretaria de Feminismes del Departament d'Igualtat i Feminisme, que és el depar-

tament del Govern que coordina la CNVM, i s'ha treballat i validat conjuntament amb el Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis.

En una fase inicial, aquest document va comptar amb una primera versió, presentada a la CNVM l'octubre de l'any 2021, i aquest any s'ha anat actualitzant fins a arribar a aquesta darrera versió el mes d'abril de 2024. Cal tenir en compte, però, que estarà sempre en contínua evolució, fruit de l'avaluació continuada i dels processos que el mateix Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis de la CNVM pugui elaborar

El Protocol d'actuació davant dels feminicidis té **per objectiu millorar la coordinació institucional, especialment dels serveis i figures implicades en la intervenció davant dels feminicidis i en compliment de l'estàndard de la diligència deguda**. Aquesta millora és part de l'obligació de l'Administració pública d'iniciar processos d'investigació i sanció dels responsables, de reparació al cercle de proximitat de la víctima i a tota la comunitat, així com d'aprofundir en els mecanismes de prevenció i protecció davant les violències masclistes. Una responsabilitat que s'emmarca també en el Protocol marc per a una intervenció amb la diligència deguda en situacions de violències masclistes, aprovat per l'Acord del Govern del 22 de novembre de 2022.

Així doncs, en aquest Protocol es recull el marc genèric de les accions coordinades amb els diversos serveis del territori de Catalunya, per tal de garantir l'equitat territorial en les intervencions. En aquest sentit, aquest marc genèric s'ha d'integrar amb els protocols locals i comarcals preexistents en diferents territoris i/o ens locals davant dels feminicidis.

Cal fer esment que en aquest document, d'acord amb la Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, modificada per Llei 17/2020, del 22 de desembre, quan parlem de dones ens referim tant a dones transgènere com a dones cisgènere, de qualsevol edat.

Marc legal

La Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, modificada per Llei 17/2020, del 22 de desembre estableix que la violència masclista és, en primer lloc, una «**violació dels drets humans**, que posa de manifest la discriminació i la situació de desigualtat envers les dones, en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, té com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat» (article 3.a). Els feminicidis són la forma més extrema de violència contra les dones, justament per la irreversibilitat del dany causat. En aquest sentit, la llei catalana ha introduït aquest terme i l'ha definit com:

«els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona.» (article 5.4t.g) de la Llei 5/2008, modificada per la Llei 17/2020).

La Llei recull, doncs, un concepte que ha estat àmpliament desenvolupat des de la teoria, la legislació comparada, el dret internacional i l'activisme feminista.

El terme *feminicidi* és una de les traduccions de l'anglès *femicide*, terme que va ser utilitzat per primer cop com a denúncia dels assassinats misògins de les dones per la sociòloga Diana Russell, al Tribunal Internacional dels Crims contra la Dona, celebrat a Brussel·les el 1976 (Russell, 2012).

Durant els anys 90, els textos de Russell van donar lloc a dues traduccions en l'àmbit llatinoamericà. D'una banda, *femicidio*, traducció literal del concepte original, utilitzat en les primeres investigacions sobre feminicidis a Llatinoamèrica d'Ana Carcedo i Montserrat Sagot a Costa Rica. I, de l'altra, *feminicidio*, que en la versió de Marcela Lagarde afegia un element addicional a la definició: la impunitat que acompanyava aquests crims. Aquest darrer element està molt vinculat als crims que des de la primera meitat dels anys 90 es van començar a denunciar a Mèxic, en particular a Ciudad Juárez

i Chihuahua: assassinats de dones, sovint prèviament desaparegudes, comesos amb extrema violència i que, degut a la negligència i l'actitud discriminatòria envers les dones de les autoritats, es mantien en la impunitat i, en què, sovint, ni tan sols s'identificava les víctimes (Toledo, 2014).

Aquestes nocions s'han desenvolupat mitjançant l'addició d'altres, com *femicidi vinculat* (a Argentina) o *càstig femicida* (a Xile), conceptes que han estat desenvolupats des de les organitzacions feministes per incloure també els crims masclistes en què es treu la vida a persones de l'entorn de la dona agredida, habitualment fills i filles.

Tal com assenyala Patsilí Toledo (2021), és important la inclusió del concepte de feminicidi en la legislació catalana, malgrat que no formi part del dret penal. Això que inicialment pot semblar una limitació, és en realitat una gran oportunitat per recuperar el contingut polític del concepte *feminicidi*.

A l'Estat espanyol, des de l'any 2015, se sancionen penalment, de manera agreujada, els homicidis (i qualsevol altre delictes, com per exemple, les agressions sexuals) comesos «**per raons de gènere**» (article 22.4 del **Codi penal**), sense fer servir els termes *femicidi* o *feminicidi*. En aquest punt, la legislació catalana va un pas més enllà, ja que no es limita a una figura penal (és a dir, limitada a fer efectiva la responsabilitat individual), sinó que introdueix el concepte en una llei que garanteix els drets a les dones i, per això, assigna obligacions als poders públics de Catalunya.

Això vol dir que l'ús del concepte de *feminicidi* en la legislació catalana reprèn el sentit original: no és un concepte per assenyalar només crims i responsables individuals, sinó per emfatitzar la responsabilitat dels poders públics en relació amb aquests crims. I com passa quan parlem de l'abordatge de les violències envers les dones per raons de gènere, en qualsevol dels seus àmbits, les responsabilitats dels poders públics van més enllà de la investigació i la sanció, i inclouen la prevenció, la pro-

tecció, l'atenció i reparació, tot allò necessari per aconseguir l'erradicació de les violències masclistes (Toledo, 2021).

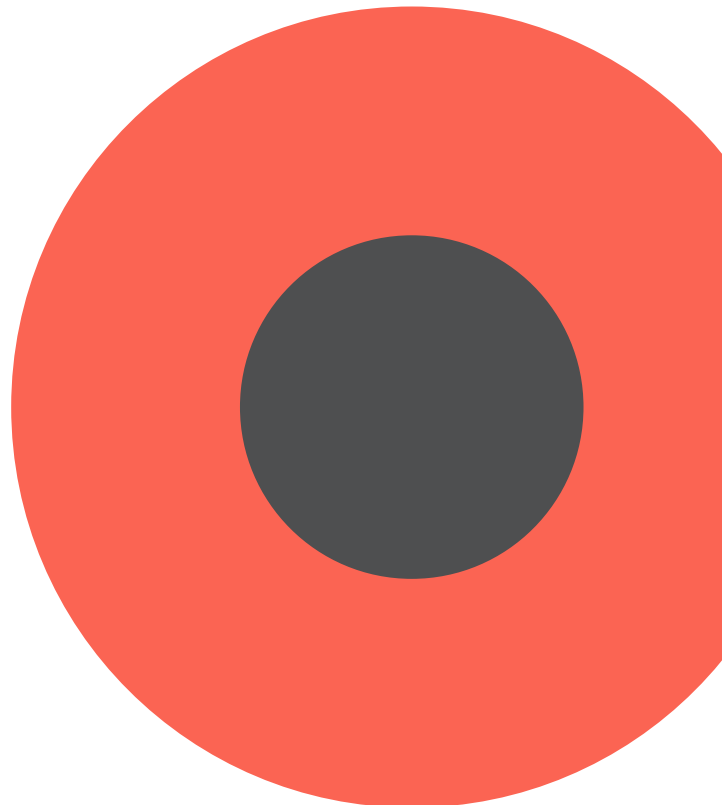
D'aquí que la introducció de l'expressió *feminicidi* en la llei catalana no pot limitar-se a, simplement, comptabilitzar els casos de dones mortes a conseqüència de les violències masclistes. Les dades, que evidentment són necessàries, són només el primer element en el marc d'unes obligacions molt més àmplies, que han de tenir com a eix les responsabilitats dels poders públics (Toledo, 2021).

A Catalunya, com a gran part del món, la majoria dels assassinats de dones són crims que es produeixen en el marc de les relacions de parella o exparella. Relacions en les quals ja existien prèviament altres formes de violències masclistes, especialment, la violència psicològica. Aquests casos fan evident la necessitat de millorar la detecció precoç de l'escalada de violència, de la gravetat de la situació i, en definitiva, de treballar con-

tínuament per donar les respostes adequades amb la diligència deguda que estableix l'ordenament jurídic.

La diligència deguda ens interpel·la a actuar «amb l'agilitat i eficiència necessàries i assegurar-se que les autoritats, el personal, els agents, les entitats públiques i els altres actors que actuen en nom d'aquests poders públics es comportaran d'acord amb aquesta obligació, amb vista a prevenir, investigar, perseguir, castigar i reparar adequadament els actes de violència masclista i protegir-ne les víctimes» (article 3.h) de la Llei 5/2008, modificada per la Llei 17/2020). Tot això necessita la coordinació de la intervenció, respostes que garanteixin els drets de les persones afectades i claredat en les responsabilitats davant de les intervencions.

Finalment, tenint en compte que els fets inclosos en les tipologies previstes en aquest Protocol derivaran en molts casos en un procediment judicial, caldrà tenir present la Llei d'enjudiciament criminal en la seva aplicació.

01

Categorització

Es preveu l'activació d'aquest Protocol en el cas **de feminicidis i feminicidis vinculats i/o les seves temporatives** en l'àmbit territorial de Catalunya. Als efectes de l'activació del Protocol, fem servir les definicions que detallem a continuació. En el cas d'ajuntaments i/o comarques que tinguin el seu propi protocol, aquest tindrà caràcter **complementari** i s'hi hauran d'integrar i coordinar les recomanacions i l'abast conceptual i operatiu de manera que quedi garantit l'accés a la prevenció, protecció, intervenció, recuperació i reparació integral amb equitat territorial.

sició de subordinació, desigualtat i risc en la qual es troben les dones, nenes, nens i adolescents per raons de gènere, en intersecció amb altres categories socials productores de subalternació¹.

1.1.1. Subjectes

Es consideren subjectes dels feminicidis les dones de totes les edats. I, d'acord amb la legislació, per *dones* ens referim a dones cis i dones trans, de qualsevol edat.

1.1. Feminicidis

La Llei 5/2008 del dret de les dones a erradicar la violència masclista, modificada per la Llei 17/2020, defineix els feminicidis com:

"Els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona" (article 5.4t.g)

El concepte de *feminicidi* permet visibilitzar l'expressió extrema de violència resultant de la po-

1.2. Feminicidis vinculats

Els feminicidis vinculats consisteixen en els assassinats i homicidis d'una persona propera a una dona en situació de violència masclista, que es produeixen com a extensió o conjuntament a aquesta violència.

Els feminicidis vinculats són homicidis que formen part estructural de la violència masclista i que, per tant, han de ser considerats com a part d'aquesta violència. Com en tota violència estructural i sistèmica, és clau no considerar-los casos aïllats, a fi de poder dimensionar, en tota la seva complexitat, aquesta problemàtica, poder treballar en la seva prevenció i poder garantir la protecció, la reparació i les garanties de no repetició.²

1. La Llei 5/2008, modificada per la Llei 17/2020, del 22 de desembre, defineix en l'article 3.k) la interseccionalitat o intersecció d'opressions com la «concurrència de la violència masclista amb altres eixos de discriminació, com l'origen, el color de la pell, el fenotip, l'ètnia, la religió, la situació administrativa, l'edat, la classe social, la precarietat econòmica, la diversitat funcional o psíquica, les addiccions, l'estat serològic, la privació de llibertat o la diversitat sexual i de gènere, que fa que impactin de manera agreujada i diferenciada. La interacció d'aquestes discriminacions ha d'ésser tinguda en compte a l'hora d'abordar la violència masclista».

2. Les garanties de no repetició són accions que han de desplegar els poders públics per procurar que la situació que va generar la violació de drets humans no es reproduïxi. El seu principal objectiu és generar canvis estructurals. Són un component essencial de la reparació integral, estan encaminades a assegurar que no es repeteixin les violacions de drets humans sobre les víctimes, així com evitar processos de victimització sobre les persones en risc potencial de patir-les. Són mesures que tenen a veure amb reformes institucionals, no obstant això, no només han de ser enteses com a canvis en l'estructura de l'Administració, sinó també com a polítiques promogudes per assolir els canvis culturals en la societat.

1.2.1. Subjectes

Entenem per subjecte qualsevol persona, la mort violenta de la qual s'hagi produït en un context de violència masclista, tingui o no la intenció o l'efecte de danyar una dona per part d'un agressor, així com en altres circumstàncies, com la seva defensa.

Les víctimes dels feminicidis vinculats són, en molts casos, els fills i filles de la dona, que són assassinats conjuntament amb ella (o prèviament o consecutivament). Per tant, parlem de dobles o triples feminicidis quan parlem de la mort conjunta de la dona i els seus fills i filles en el mateix moment.

A més, les víctimes també poden ser altres persones de la seva família com la mare, les germanes o amigues de la dona que es troba en situació de violència masclista, així com altres persones que poden haver-se interposat o que pretenen ajudar la dona en aquella situació de risc.

1.3. Assassinsats i homicidis masclistes per violència vicària

Els assassinsats i homicidis masclistes per violència vicària són una subtipologia dels feminicidis vinculats. Es defineixen així els assassinsats o homicidis dels fills o filles d'una dona en situació de violència masclista per castigar o destruir psíquicament aquesta última, que resta amb vida.

La Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, modificada per la Llei 17/2020, del 22 de desembre, defineix la violència vicària de la manera següent: «Violència vicària: consisteix en qualsevol tipus de violència exercida contra els fills i filles amb la finalitat de provocar dany psicològic a la mare» (article 4.h).

L'element clau és la intenció o l'efecte de danyar una dona per part d'un agressor en un context de violència masclista, de castigar-la a través dels seus fills i filles. Certament, les primeres víctimes sempre seran els mateixos fills i filles, que reben la violència de forma terrible en el cas dels homicidis i assassinsats. Però, a més, es constata aquest segon objectiu, o aquesta segona víctima que seria la mare, que roman amb vida.

En aquest sentit, la legislació vigent preveu una intervenció específica en tots els casos de violència contra els infants i els adolescents, en què el seu interès superior n'ha de ser el principi rector, i els seus drets i les seves necessitats han de ser especialment ateses.

Els casos de violència masclista de què són víctimes les dones i els seus fills i filles són, també, formes de violència contra la infància i l'adolescència, tal com assenyalava l'article 1 de la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, i també el títol IV De la protecció pública relativa als maltractaments a infants i adolescents de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, la qual cosa obliga a tenir especialment en compte l'interès superior dels infants i els adolescents que han estat víctimes, tal com manen tant la llei catalana com la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor.

Al respecte, l'article 1 de la Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència, assenyalava, entre els seus objectius, «garantir els drets fonamentals dels nens, nenes i adolescents a la seva integritat física, psíquica, psicològica i moral davant de qualsevol forma de violència, assegurant el lliure desenvolupament de la seva personalitat i establint mesures de protecció integral, que incloguin la sensibilització, la prevenció, la detecció precoç, la protecció i la reparació del dany en tots els àmbits en què es desenvolupa la seva vida.»

D'altra banda, l'article 2.1 de la Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor estableix que «En l'aplicació d'aquesta Llei i les altres normes que l'afecten, així com en les mesures relatives als menors que adoptin les institucions, públiques o privades, els tribunals, o els òrgans legislatius, preval l'interès superior d'aquests sobre qualsevol altre interès legítim que pugui concórrer.»

En el mateix sentit, l'article 5.2 de la Llei 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, que dedica dos títols sencers a la violència contra els infants, i la seva protecció, respectivament, mana que «les normes i les polítiques públiques han d'ésser avaluades des de la perspectiva dels infants i els adolescents, per garantir que inclouen els objectius i les accions pertinents adreçats a satisfer l'interès superior d'aquestes persones. Els infants i els adolescents han de participar activament en aquesta avaluació.»

1.3.1. Subjectes i ús del terme "vicària"

En aquest cas, els subjectes serien els fills o filles de la dona en situació de violència masclista.

El concepte de violència vicària, però, no s'ha d'emprar de manera aïllada, sinó que ha d'estar sempre vinculat al tipus de violència que s'està exercint, que, en el cas que ens ocupa, és la violència masclista. S'entén, doncs, que, en el marc de la violència masclista, a més de centrar-nos en la violència que rep aquest nen, nena o adolescent, parlem de violència vicària perquè té la finalitat de provocar dany psicològic a la mare.

El terme vicari s'ha utilitzat en diverses circumstàncies, també en la situació que la mare assassina els fills o filles per fer mal al pare, però en aquest cas no es recomptaria en el marc dels feminicidis, però sí en el registre que el Departament de Justícia i Qualitat Democràtica va iniciar vinculat al Decret Llei 26/2021, de 30 de novembre, de modificació del llibre segon del Codi civil de Catalunya en relació amb la violència vicària.

1.4. Temptatives de feminicidis

En aquest cas ens referim a situacions en què la violència masclista desplegada té la voluntat de matar desenvolupant les accions necessàries i idònies a tal efecte sense aconseguir-ho i en què **l'agressió constitueix un risc per a la vida de la dona supervivent**.

El risc per a la vida es pot comprovar mitjançant l'anàlisi de la conducta de l'agressor i no només de les lesions infligides a la víctima. Cal recordar que:

- Les lesions no han de ser necessàriament greus per constituir un perill per a la vida.
- Una temptativa no necessàriament provoca danys físics.
- Una temptativa són també les proposicions, provocacions i conspiracions de feminicidis.
- Els suïcidis no consumats, com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona poden constituir també temptatives de feminicidis (article 5.4t.g de la Llei 5/2008, modificada per la Llei 17/2020).

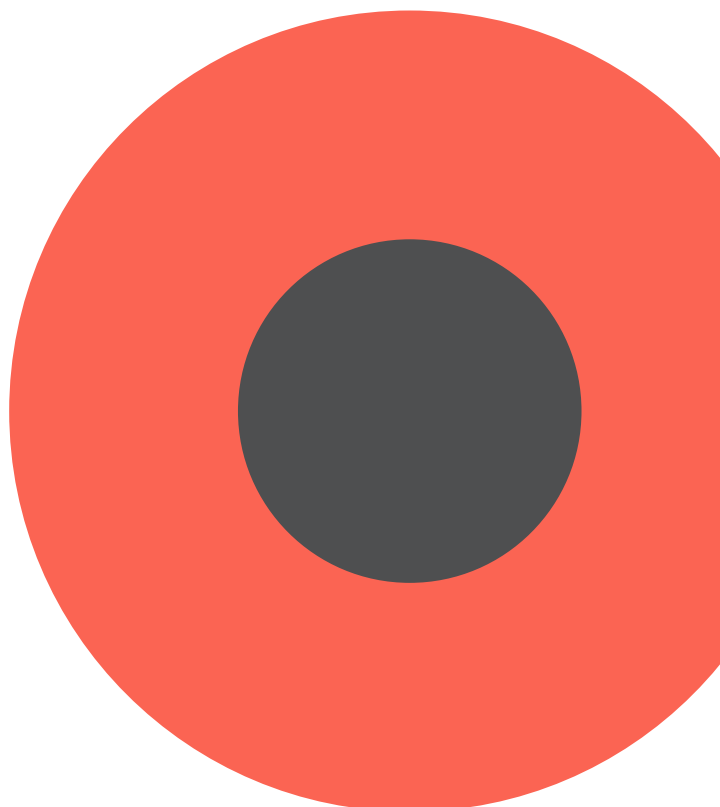
El risc per a la vida es podrà provar per diferents mitjans, per exemple, a través de l'estudi del context del fet delictiu i de la conducta de l'agressor; dels testimonis de la dona supervivent, dels familiars o amics i amigues; d'informes de salut i de l'anàlisi de la manera en què es va portar a terme el fet, o de les armes utilitzades i els mitjans desplegats per cometre l'acte feminicida. Per això, és primordial que també en aquests casos les primeres diligències es duguin a terme des d'una perspectiva de gènere i a partir de la hipòtesi que les lesions o la situació de violència han constituït un intent de feminicidi, per tal d'acreditar la possible existència de risc per a la vida que va córrer la dona³.

En aquest cas, la fase institucional no s'activaria, però sí la fase operativa per oferir els recursos i serveis de la xarxa per atendre les víctimes.

³ Es pot consultar, com a referència, entre altres protocols que treballen la noció de temptativa de feminicidi amb perspectiva de gènere, el Protocolo para la investigación y litigio de casos de muertes violentas de mujeres (feminicidios) de la Unitat Fiscal Especialitzada en Violència contra las Dones del Ministeri Públic Fiscal d'Argentina (setembre de 2018), com també Recommendations for action against gender related killing of women and girls (UNODC) o bé el Modelo de protocolo latinoamericano de investigación de las muertes violentas de mujeres por razones de género (feminicidio/feminicidio).

1.5. Quadre resum de les tipologies

CONCEPTE	DESCRIPCIÓ	SUBJECTES
FEMINICIDI	Els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, inducció al suïcidi i suïcidi com a conseqüència de la pressió i la violència exercida (article 5 quart g de la Llei 5/2008 del dret de les dones a erradicar la violència masclista).	Dones (de totes les edats).
FEMINICIDIS VINCULATS	Els assassinats i homicidis d'una persona propera a una dona en situació de violència masclista, que es produeixen com a extensió o conjuntament a aquesta violència.	Qualsevol persona, quan la seva mort violenta s'hagi produït en un context de violència masclista per part d'un agressor, així com en altres circumstàncies, com la seva defensa.
ASSASSINATS I HOMICIDIS MASCLISTES A FILLS I FILLES VIOLÈNCIA VICÀRIA	Els assassinats o homicidis dels fills o filles d'una dona en situació de violència masclista per castigar o destruir la dona psíquicament, que resta amb vida.	Fills o filles de la dona en situació de violència masclista.
TEMPTATIVA DE FEMINICIDI	Els assassinats, homicidis i induccions al suïcidi en grau de temptativa, així com les agressions que van constituir un risc per a la vida de la dona supervivent.	Dones (de totes les edats).

02

Àmbits en els què es
produeixen els feminicidis

Àmbits en els què es produeixen els feminicidis

02

Seguint la definició inclosa en la legislació catalana i els àmbits i formes de violència reconegudes es proposa la categorització següent. Les categories són eines teòricopolítiques per comprendre una problemàtica social i millorar les intervencions, per això no són excloents d'altres categories que es puguin proposar amb altres finalitats específiques.

Tots aquests feminicidis poden enquadrar-se penalment en homicidis, assassinats —o temptatives— comesos per raons de gènere, motivacions discriminatòries referents al sexe, l'orientació o identitat sexual (article 22.4.a del Codi penal). A més, la legislació catalana⁴ preveu els diversos àmbits, seguint la normativa internacional, en què es poden produir aquests feminicidis.

Feminicidi en l'àmbit de la parella/exparella

Els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona, perpetrada per l'home que n'és o n'ha estat el cònjuge o per la persona que hi té o hi ha tingut relacions similars d'afectivitat.

Feminicidi en l'àmbit familiar

Els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona i els seus fills i filles en el si de la família, perpetrada per membres de la mateixa família o per membres del nucli de convivència, en el marc de les relacions afectives i dels lligams de l'entorn familiar.

Feminicidi en l'àmbit laboral

Els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona, que es poden produir en l'àmbit públic o privat durant la jornada de treball, o fora del centre i de l'horari establert, si té relació amb la feina.

Feminicidi en l'àmbit digital

Les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència masclista exercida cap a la dona a les xarxes de comunicació digitals, a través de pràctiques com el ciberassetjament, la vigilància i el seguiment, la calúmnia, els insults o les expressions discriminatòries o denigrants, les amenaces, l'accés no autoritzat als equips i comptes de xarxes socials, la

4. Llei 17/2020 del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.

vulneració de la privacitat, la manipulació de dades privades, la suplantació d'identitat, la divulgació no consentida d'informació personal o de continguts íntims, el dany als equips o canals d'expressió de les dones i dels col·lectius de dones, els discursos d'incitació a la discriminació envers les dones, el xantatge de caràcter sexual per canals digitals i la publicació d'informació personal amb la intenció que altres persones agredeixin, localitzin o assetgin una dona.

Feminicidi en l'àmbit social o comunitari

Els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona, en un context en què es comprovin algunes de les manifestacions de violència previstes en l'article 5.4*t* de la Llei 5/2008 del dret de les dones a erradicar la violència masclista modificada per la Llei 17/2020, del 22 de desembre.

S'hi inclouen també, tot i que de forma molt més improbable, els feminicidis en la vida política i l'esfera pública, així com en l'àmbit educatiu o institucional.

Feminicidi en l'àmbit de la vida política i l'esfera pública

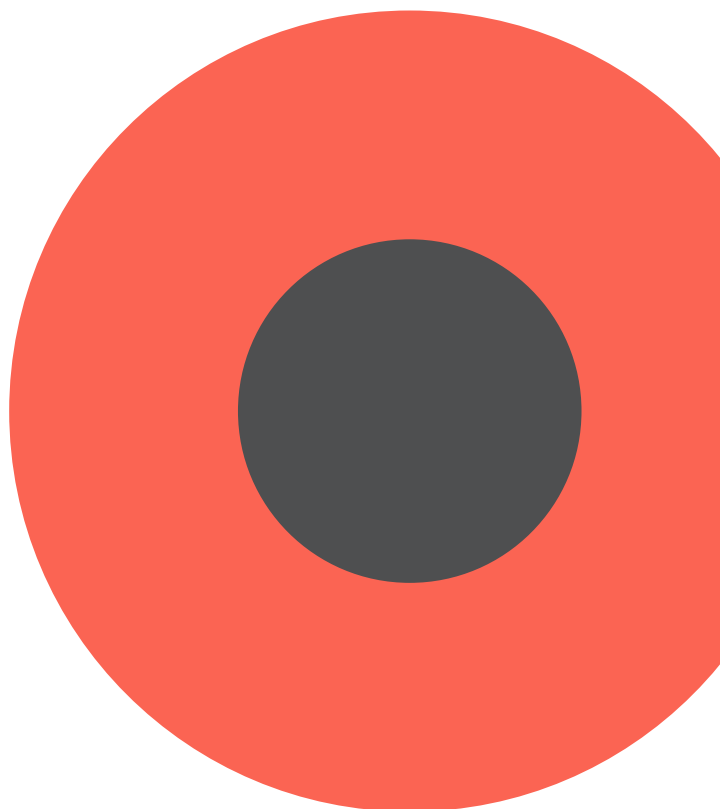
Els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona, en espais de la vida pública i política, com les institucions polítiques i les administracions públiques, els partits polítics, els mitjans de comunicació i les xarxes socials.

Feminicidi en l'àmbit educatiu

Els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a les dones i infants i adolescents en l'entorn educatiu, entre els membres de la comunitat educativa.

Feminicidi en l'àmbit institucional

Els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona, que es produeixen per negligència, actes o omissions deliberades d'agents públics.

03

Fase 1. Emergència.
Intervenció coordinada
en casos de feminicidis

Fase 1. Emergència. Intervenció coordinada en casos de feminicidis

03

Es considera fase d'emergència el període de les primeres hores i dies des del moment en què s'ha produït el fet o que se'n té coneixement o confirmació.

3.1. Coneixement dels fets

El coneixement dels fets que poden constituir un femicidi s'obté, generalment, a través del Departament d'Interior i Seguretat Pública, una vegada efectuada la intervenció policial procedent.

Aquesta intervenció compta amb un protocol intern, en el qual s'inclou l'avís, si es considera necessari, als operadors externs d'emergència, entre ells el SEM (Sistema d'Emergències Mèdiques).

També s'ofereix el Servei d'Intervenció en Crisi (SIC), en els casos coordinats protocol·làriament amb el SEM, és a dir, en incidents recents i no recents que no precisin assistència sanitària d'emergència i que requereixin especialització en l'abordatge de la violència masclista (fase postemergència). Les dues fases queden definides en el Procediment d'actuació davant la necessitat d'atenció psicològica en les situacions de violència masclista per part del SIC i del SEM. Aquest és el protocol de resposta i col·laboració entre el SIC i el SEM per abordar la necessitat d'atenció psicològica en situacions de violències masclistes que tinguin un alt impacte emocional. L'enfocament està dissenyat per donar suport psicològic en situacions de crisi, urgències i emergències, en incidents recents i no recents. Els àmbits de la intervenció del SIC i del SEM estan definits per tal de donar resposta a les prioritats assistencials, i es donen en un marc temporal diferencial, és a dir, per les fases d'emergència i de postemergència.

→ **Emergència (SEM).** Situacions agudes, episodis actius que comprometen o poden comprometre la salut física i/o mental de la persona afectada, l'entorn o l'equip assistencial. Requereixen resposta immediata de recursos presencials i pot implicar

un entorn amb risc afegit per a la mateixa persona afectada i per l'equip assistencial.

→ **Postemergència (SIC).** Episodi que es presenta al final de la situació d'emergència com a reacció a l'exposició a un fet potencialment traumàtic, en què no hi ha compromís vital per a la salut física i/o mental. Requereix una atenció psicològica adaptada a les necessitats de la situació i de la persona o persones ateses. Està garantida la seguretat de la persona afectada i la de l'equip interventor. Són intervencions que garanteixen la derivació a recursos especialitzats de la xarxa d'atenció i abordatge de la violència masclista.

En garantia de la deguda diligència, i per acomplir amb el deure de reparació, el Departament d'Interior i Seguretat Pública (a través de la Sala Central de Comandament) genera un avís al Departament d'Igualtat i Feminisme (a través de la secretària de Feminismes i la directora general per a l'Erradicació de les Violències Masclistes). Així mateix, donada la transcendència de la situació, a banda de la comunicació per mitjà del correu electrònic i/o l'e-Valisa, s'acorda que també es faci una trucada telefònica directa. Les dades han de ser les fonamentals: dades personals, si té fills i/o filles o persones a càrrec.

Feta aquesta comunicació institucional, en l'àmbit operatiu el Grup Central d'Atenció a les Víctimes (en endavant, GCAV) fa la comunicació de la confirmació del femicidi a la directora general per a l'Erradicació de les Violències Masclistes i a la subdirectora general de Gestió de Serveis i Recursos d'Atenció a les Violències Masclistes, d'acord amb la fitxa pactada.

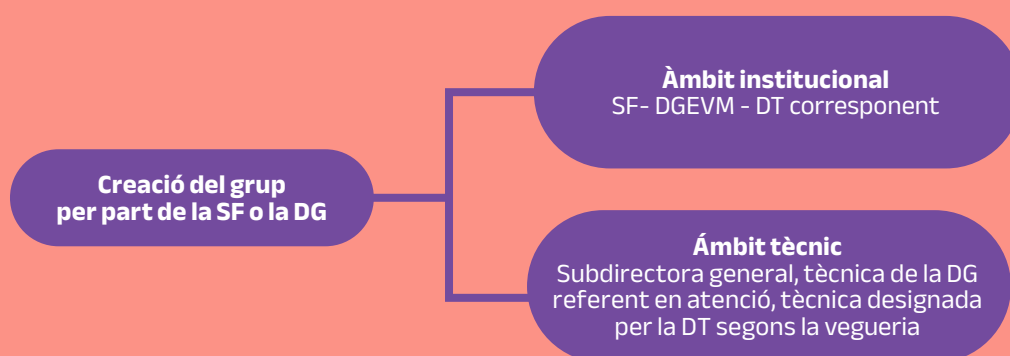
En d'altres ocasions, l'alerta pot venir directament de la trucada d'alcaldes o alcaldesses a les directores dels serveis territorials, o altres vies de caire polític o informatiu.

Una vegada es té coneixement del fet, es genera un espai intern de coordinació en el si del Departament d'Igualtat i Feminisme.

Un canal de Signal⁵ específic amb les persones involucrades en la gestió del Departament d'Igualtat i Feminisme

Un canal de Teams específic amb les persones involucrades en la gestió del Departament d'Igualtat i Feminisme pel seguiment de les actuacions internes.

5. S'utilitza sempre el Signal perquè és l'aplicació més segura i està aprovada pel CTTI.

3.2. Accions inicials en l'àmbit operatiu

3.2.1. Coordinació i suport per part del Govern

Els directors i les directores dels serveis territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme són les persones referents del Govern en el territori de procedència de la víctima o dels fets i són les responsables de coordinar tota la intervenció davant d'un feminicidi, així com de fer-ne el seguiment en totes les fases. El Departament compta amb els serveis territorials següents:

- Serveis Territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme a Barcelona
- Serveis Territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme a Girona
- Serveis Territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme a Lleida
- Serveis Territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme a Tarragona
- Serveis Territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme a les Terres de l'Ebre
- Serveis Territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme a l'Alt Pirineu i Aran
- Serveis Territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme a la Catalunya Central
- Serveis Territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme al Penedès

En tots els casos hi haurà també coordinació continuada amb la secretària de Feminismes, la directora general per a l'Erradicació de les Violències Masclistes i la subdirectora general de Gestió de Serveis i Recursos d'Atenció a les Violències Masclistes.

3.2.2. Coordinació amb la persona referent de l'ens local i dels serveis territorials de la Generalitat

El o la DT-IFE de cada un dels territoris farà una primera comunicació a la persona referent de l'ens local, preferentment l'alcalde o alcaldessa o, si s'escau, el regidor o regidora. També contactarà amb la coordinadora del servei d'informació i atenció a les dones (en endavant, SIAD) de referència i amb la directora del servei d'intervenció especialitzada (SIE) més proper, amb l'objectiu de disposar d'informació del cas i establir la coordinació adequada.

Si cal, també contactarà amb els serveis socials del territori, així com amb d'altres serveis, per tal de dur a terme la coordinació necessària en el territori: Direcció General de l'Alumnat per a la coordinació amb la Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV), la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), l'Oficina d'Atenció a la Victima del Delicte (OAVD) i, en definitiva, cada un dels serveis que s'aniran especificant al llarg d'aquest punt del document.

3.2.3. Oferiment del Servei d'Intervenció en Crisi (SIC)

El o la DT-IFE oferirà l'activació del Servei d'Intervenció en Crisi (SIC) i coordinarà aquesta activació amb la tècnica de referència de la Direcció General, sempre que no es requereixi una atenció d'emergència que en aquests casos seria atesa pel SEM, també quan s'hagi ofert des d'un altre àmbit, com ara Mossos d'Esquadra (PG-ME) o el Servei d'Emergències Mèdiques (SEM), i posarà a disposició de totes les persones afectades pel feminicidi el mateix SIC i tots els recursos i serveis de la xarxa d'atenció i recuperació integral a les dones i els seus fill i filles que pateixen violència masclista.

El Servei d'Intervenció en Crisi (SIC) és un servei d'assistència psicològica limitada a la situació de crisi com a conseqüència de les violències masclistes. Aquest ser-

vei ofereix suport i atenció a les víctimes de violències masclistes que pateixen un alt impacte emocional. És un servei amb cobertura a tot el territori català, compost per professionals de la psicologia especialitzats en la intervenció en crisi en situacions de violències masclistes, activable en qualsevol moment i amb la màxima immediatesa possible. El SIC s'adreça a totes aquelles persones afectades per la situació de crisi com a conseqüència de les violències masclistes: dones, fills i filles si en té, el seu entorn immediat, professionals... que hagin patit un impacte greu per la situació viscuda.

Aquesta intervenció té l'objectiu d'atenuar l'impacte immediat d'aquest esdeveniment estressant a través d'un primer suport emocional que pugui limitar els trastorns psicològics derivats de l'estrès posttraumàtic i, alhora, permetre afrontar amb els recursos propis i els comunitaris el dany sofert. El SIC també pot activar-se de manera complementària i coordinada amb altres serveis d'intervenció en crisi existents al territori com són l'Organisme de Salut Pública de la Diputació de Girona (DIPSALUT) o el Centre d'Urgències i Emergències Socials de Barcelona (CUESB).

El servei s'activa trucant a un telèfon d'ús restringit, amb el consentiment previ de les persones que han de rebre aquesta atenció psicològica immediata. El número de telèfon el tenen totes les persones activadores qualificades:

- Línia 900 900 120
- PG - Mossos d'Esquadra
- Direccions dels serveis territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme
- Serveis especialitzats en violències masclistes (SIE i SIAD)
- Responsables de les àrees bàsiques de serveis socials (ABSS)
- Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte (OAVD)
- Sistema d'Emergències Mèdiques (SEM) o altres professionals de la salut acordats en el Protocol de salut
- Direcció General per a l'Eradicació de les Violències Masclistes
- SIC d'un altre territori o altres serveis d'atenció psicològica en crisi

Es garanteix l'atenció en un termini màxim de dues hores des de l'activació del servei amb la possibilitat que sigui més tard, si així ho demana la víctima o les víctimes. Aquesta atenció es podrà fer en el lloc dels fets, en un servei d'intervenció especialitzada (SIE), en un centre sanitari, a casa de la víctima o les víctimes o en qualsevol altra ubicació indicada per les persones ateses, sempre que es consideri terapèuticament adequada per part de la gestió del servei amb la referent territorial.

L'equip professional del SIC haurà de coordinar-se amb el Sistema d'Emergències Mèdiques i els serveis de salut, si aquests han fet intervencions prèvies amb la persona per a la qual s'activa el SIC, així com altres serveis d'intervenció en crisi.

3.2.4. Intervenció amb nenes, nens i adolescents

En tots els casos que hi hagi infants i adolescents víctimes també de violència masclista vinculada al femicidi o la seva temptativa, en risc de desemparament, el treball s'iniciarà amb el sistema de protecció a la infància de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA).

Els serveis territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme cooperaran amb la DGAIA, sens perjudici de la competència de l'entitat protectora, posant-hi els drets de nenes, nens i adolescents (en endavant, NNA) i el seu interès superior al centre.

Aquest treball conjunt s'ha de fer en tots els casos, independentment que la seva xarxa familiar o de suport visqui fora del país o que estigui fora d'aquest territori en el moment del femicidi. El **procediment** és el que es detalla a continuació.

En el moment que es té coneixement que s'ha produït un femicidi s'activen diferents serveis.

- Es pot tenir coneixement mitjançant els PG-ME i/o altres cossos policials
- Es pot tenir coneixement mitjançant el SEM
- Es pot tenir coneixement mitjançant altres recursos del sistema sanitari

Davant d'aquest primer coneixement, es contacta amb DGAIA mitjançant la Unitat de Detecció i Prevenció de

Maltractament Infantil (UDEPMI). La UDEPMI du a terme les gestions següents:

- De 9 a 14 hores comprova si es disposa d'informació en el Sistema d'Informació de la Infància i la Adolescència (SINI@) i si hi ha algun equip intervenint. Si ja s'està intervenint, s'informa el comunicant quin equip està intervenint: Serveis Socials Bàsics (SSB), Equip d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (EAIA), Equip Tècnic del Centre d'Acollida (ETCA) i Equip Funcional d'Infància (EFI) del territori corresponent.
- Fora d'aquest horari, s'informa el comunicant de quin equip és el que està intervenint i es posa a la seva disposició per fer les actuacions que calgui.

Si la policia troba un familiar, l'infant o adolescent es queda sota la guarda del familiar. En cas de no trobar-ne cap que se'n pugui fer càrrec, cal cercar el recurs d'acollida que correspongui amb l'activació del servei de recollida, trasllats i guarda temporal (SRTL) i l'equip tècnic pertinent. En el cas de feminicidis vinculats a grups de germans, cal procurar que aquests puguin romandre junts en el recurs d'acollida que correspongui.

També pot ser que l'autoritat judicial posi l'infant o adolescent a disposició de la DGAIA, encara que hi hagi familiars (pot ser que no siguin vàlids com a guardadors):

- Activa l'equip de trasllats i l'equip tècnic, si s'escau, i cerca el recurs d'acollida que correspongui.
- Després d'aquestes primeres gestions, deriva el cas a l'EFI corresponent, el qual es farà càrrec i continuarà amb les gestions que s'escaiguin.

Un cop l'EFI té coneixement del feminicidi i si és un cas en què hi intervenien els serveis socials del territori, es fa un contacte entre aquests darrers i l'EFI per tal que aportin la informació necessària en relació amb l'infant o adolescent (com està, si hi ha família disponible, etc.). Si hi ha un familiar que no sigui de l'entorn de l'agressor, és a dir, per part de la mare, que se'n pugui fer càrrec, s'orienta l'SSB sobre les gestions que s'han de dur a terme per regular la situació.

En els casos de nou vinguts sense referents familiars al territori, la DGAIA contacta amb el consolat del país del qual són nacionals per tal que es pugui esbrinar si hi ha família extensa en el país d'origen que pugui fer-se càrrec de l'infant. Si es troba, es sol·licita una valoració d'aquell nucli familiar per tal de comptar amb informació suficient que garanteixi la cura i protecció de l'infant o adolescent.

Si el feminicidi es produeix quan l'infant té una mesura protectora, es pot produir la casuística següent:

- L'infant o adolescent està en un centre residencial. L'EFI es coordina amb l'EAIA i amb el centre residencial.
- L'infant o adolescent té un **tutor en el centre**, que és la seva figura de referència. El tutor, juntament amb l'**EAIA** referent del territori del cas, expliquen a l'infant o adolescent el que ha passat, tenint en compte el grau de maduresa i de comprensió dels fets. En aquesta comunicació és convenient la presència d'algun familiar de referència positiva per a l'infant o adolescent.
- L'infant o adolescent està en situació d'acolliment en família extensa. L'EFI es coordina amb l'EAIA del territori i amb el SIFE (Servei d'Integració en Família Extensa) que fa el seguiment de l'acolliment.
- L'infant o adolescent està en situació d'acolliment en família aliena. L'EFI es coordina amb l'EAIA del territori i amb l'Institut Català de l'Acolliment i Adopció (ICAA). L'ICAA contacta amb el ICIF (Institucions Col·laboradores d'Integració Familiar).
- En cas que es produeix el feminicidi en la família acollidora, es procedeix igual que quan es produeix en la família biològica.

També s'ha de fer la coordinació amb el SIC i el SEM, si s'escau, per tal de dur a terme l'acompanyament i derivar el cas als serveis especialitzats més adequats.

3.2.5. Intervenció amb persones dependents

En tots els casos que hi hagi persones dependents víctimes també de violència masclista vinculada al feminicidi o la seva temptativa, la intervenció ha de ser **acordada conjuntament** entre els serveis territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme i els serveis socials.

3.2.6. Acord de comunicació amb la família

En el moment de la coordinació inicial entre la DT-IFE i l'organisme del circuit territorial que intervingui en el cas s'ha de designar una **persona referent per als fami-**

liars. Aquesta persona pot ser la tècnica municipal o comarcal designada per l'ens local, una professional del Servei d'Informació i Atenció a les Dones (SIAD) o del Servei d'Intervenció Especialitzada (SIE) de referència, o una altra persona de la xarxa d'atenció, amb el consens de la resta.

Aquesta professional serà l'encarregada, en la mesura del possible, de generar el vincle amb la família i mantenir-hi el contacte de manera continuada, oferir-li informació, recursos i serveis, així com de tenir-la informada dels processos que s'hagin pogut iniciar.

Aquesta professional ha de poder tenir, a la seva disponibilitat, el suport necessari, garantit per la subdirectora general de Gestió de Serveis i Recursos d'Atenció a les Violències Masclistes (traducció, mediació cultural, interpretació de llengua de signes catalana, etc.), bé des dels serveis del territori, bé des dels serveis de la xarxa de violències masclistes.

La persona referent ha de complir, escrupolosament, els criteris establerts en el marc de la cessió de dades personals i les recomanacions generals sobre la intervenció.

3.2.7. Accions en l'àmbit educatiu

En cas que algun centre educatiu es vegi afectat per la pertinença al centre de la víctima, dels seus fills i filles i/o de l'agressor o família directa, la DT-IFE ha d'establir-hi contacte immediat i activar els SEM en les situacions d'emergència. En la fase de postemergència, la Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV) serà el servei competent per coordinar-se amb serveis propis del Departament d'Educació i Formació Professional i el SIC per valorar les actuacions necessàries.

La Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència (USAV) és un equip de professionals que acull les persones que comuniquen una situació de violència. Acompanya els centres educatius i els dona suport en l'abordatge de les violències i en l'aplicació dels protocols corresponents, sempre posant en el centre qui pateix la violència. Aquest equip acull les situacions de violència i dona suport als centres educatius per actuar amb respecte, empatia i acceptació del dany. El treball es du a terme conjuntament amb les persones referents de la xarxa de coordinació territorial de les escoles lliures de violències i amb els centres educatius. Les dades de contacte de la USAV són: usav.educacio@gencat.cat, telèfon 900 92 30 98.

D'altra banda, Benestar per estar Bé (BxB) és un equip de psicòlogues i pedagogues que acompanyen els professionals dels centres educatius davant situacions de malestar del seu alumnat, i els ofereixen suport, assessorament i acompanyament amb la finalitat de garantir la millora del benestar del seu alumnat i de tota la comunitat educativa. En els casos que el malestar de l'alumnat derivi d'una situació de violència, l'equip de BxB es posa a disposició de la USAV per poder acompanyar el centre de manera presencial, virtual o telefònica.

En els casos d'intent de femicidi o de femicidi consumat s'activa la USAV, que, juntament amb l'inspector o la inspectora del centre, explora quines són les necessitats del centre amb la finalitat de dissenyar els objectius i l'abast de la intervenció. Per assegurar el benestar de l'alumnat, la intervenció es centra a acollir l'impacte, especialment, en l'equip directiu, el claustre i l'alumnat. Sempre que sigui possible, l'equip de la USAV es desplaça físicament al centre educatiu. En cas que l'equip de la USAV ho consideri, s'activarà l'equip BxB per poder treballar de manera coordinada i així donar una resposta integral d'acompanyament als professionals del centre educatiu i a l'alumnat per tal de garantir-ne el seu benestar.

Si hi ha més d'un centre educatiu afectat, cal organitzar la intervenció en els diversos centres.

En els casos que el femicidi impliqui la mort dels fills i filles, a banda de la USAV, també s'activarà l'equip de BxB del programa de Benestar emocional dependent de la Direcció General de l'Alumnat. El treball conjunt dels dos equips acompanya les persones professionals de l'educació i l'alumnat en l'impacte de la violència i el procés de dol.

S'ha de tenir especialment en compte que, en aquestes situacions, atenent al dol complex en infants i adolescents, cada escola i espai comunitari dissenyi la intervenció més adequada d'acord amb les diverses casuístiques dels fets. Els serveis territorials del Departament d'Educació i Formació Professional i la USAV s'han de coordinar amb les professionals que fan atenció directa als fills i filles de la víctima en els casos de femicidi.

D'altra banda, la USAV s'ha de coordinar amb els serveis territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme per tal de donar resposta amb la diligència deguda (ni excessiva ni escassa) a la situació dels fills i filles i als seus companys i companyes.

En tot cas, des de la xarxa de serveis i recursos s'ha de garantir:

- L'acompanyament, l'orientació i l'assessorament a l'alumnat, al professorat i a les famílies del centre per a la integració emocional de la situació viscuda.
- L'oferiment de recursos i eines formatives per al professorat.
- L'oferiment de les sessions d'acompanyament al dol.
- La derivació, segons les circumstàncies, al SIAD o al SIE del seu territori.
- L'acompanyament al centre educatiu del SIAD, el SIE i/o del Departament d'Educació i Formació Professional, en funció de la necessitat detectada (atenció en crisi, sessió conjunta, formació, etc.).

3.2.8. Accions en l'àmbit comunitari

En cas de feminicidi, sigui del tipus que sigui, els espais comunitaris o de participació afectats poden ser diversos, sigui per la pertinença de la víctima, dels seus fills i filles i/o de l'agressor. Pot ser tant un espai laboral com cultural, social o veïnal, esportiu o de lleure, per posar-ne alguns exemples. Per tant, el o la DT-IFE ha d'establir contacte amb l'espai de participació afectat, oferir la intervenció en crisi i, posteriorment, articular amb la xarxa de recursos públics i territorials accions de sensibilització i promoció dels drets de les dones.

S'ha de tenir especialment en compte que, en aquestes situacions, atenent al dol complex en infants i adolescents, cada espai comunitari dissenyi la intervenció més adequada atenent a les diverses casuístiques dels fets. En tot cas, la xarxa de serveis i recursos ha de garantir:

- L'acompanyament, l'orientació i l'assessorament a les persones que participin en l'espai comunitari per a la integració emocional de la situació viscuda.
- L'oferiment de recursos i eines formatives per a les persones que participin en l'espai comunitari.
- L'oferiment de les sessions d'acompanyament al dol.
- La derivació, segons les circumstàncies, al SIAD, al SIE o als serveis de salut mental del seu territori.

- L'acompanyament del SIAD o el SIE en funció de la necessitat detectada (atenció en crisi, sessió conjunta, formació, etc.).

3.2.9. Dades i comunicacions

Finalment, l'equip tècnic de la Direcció General per a l'Erradicació de les Violències Masclistes (DGEVM) ha de dur a terme les accions següents:

- Comunicar al Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis la fitxa rebuda de la PG-ME per començar a recollir informació sobre la víctima i les persones al seu càrrec i convocar una reunió d'anàlisi.
- Comunicar a la línia contra la violència masclista, telèfon 900 900 120, el feminicidi per posar-los en alerta sobre possibles trucades vinculades al cas.
- Actualitzar el Power BI del web del Departament d'Igualtat i Feminisme.

3.3. Coordinació operativa

3.3.1. Gabinet de crisi de territori

En les primeres hores després de la confirmació i les primeres activacions d'emergència i urgència, cal que es convoqui la taula o gabinet de crisi de l'àmbit municipal o comarcal. Aquesta sessió és imprescindible per a la correcta coordinació dels serveis activats i el pla de treball per als dies immediatament posteriors.

En aquesta taula o gabinet hi ha municipis] que compten amb protocols específics de dol o d'actuació davant els feminicidis ja en les primeres hores.

En tot cas, caldrà que hi puguin ser tots els serveis implicats i activats durant aquestes primeres hores. En general, són:

- PG-ME
- Serveis socials de la localitat o el consell comarcal
- DT-IFE o la tècnica dels serveis territorials IFE
- DGAIA, sempre que hagi estat implicada

- Serveis de salut, si han estat implicats
- Serveis educatius (la USAV, i altres que hagin intervingut com l'EAP o la inspecció)
- Serveis de justícia (OAVD)
- Sistema d'Emergències Mèdiques (SEM)
- Altres que es considerin

Les tècniques dels serveis territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme redactaran un informe que ser-

virà no només per recollir els acords pactats en la reunió en matèria d'actuacions i el seu seguiment, sinó tota aquella informació rellevant per al treball posterior del Grup d'anàlisi dels casos de femicidis.

3.3.2. Taula de seguiment

Adjuntem una taula d'accions, de caràcter mol genèric, per considerar en aquesta primera fase. Cal adaptar-la a cada cas, però pot ser d'utilitat per revisar o repassar accions.

Accions	Sí/No	Responsable	Observacions
Comunicar el cas a familiars		PG-ME	
Facilitar les dades de les víctimes a les persones autoritzades per activar la seva atenció		PG-ME	
Gestionar, si cal, la traducció o la interpretació en llengua de signes		SEM Serveis socials o IFE	
Coordinació de la primera atenció del SEM i les atencions post aguda [?] per part del SIC		SEM - SIC (IFE)	
Informar i oferir a l'entorn l'atenció en crisi		SEM, PG-ME, altres serveis	
Atenció al centre educatiu		USAV, EAP, Inspecció, SIC (postemergència) SEM (emergència)	
Valorar la necessitat de donar suport a les professionals		Serveis implicats IFE-SIC SEM	
Valorar la necessitat d'oferir suport al veïnatge on s'ha produït el femicidi		IFE-SIC	
Atendre els fills/filles i menors a càrrec		DGAIA, serveis socials, Igualtat i Feminisme, Salut	
Atendre les persones majors d'edat dependents a càrrec		Serveis socials	
Gestionar l'allotjament d'urgència, si cal		Serveis socials Igualtat i Feminisme	
Atendre la necessitat de recursos materials o econòmics		Serveis socials	
Oferir atenció jurídica gratuïta		PG-ME Justícia i Qualitat Democràtica	
Demandar informació d'atenció a la xarxa de violències masclistes		Tècnica territorial Igualtat i Feminisme	
Demandar informació sobre la denúncia prèvia, ordre de protecció, valoració de risc judicial		PG-ME Justícia i Qualitat Democràtica	

Accions	Sí/No	Responsable	Observacions
Valorar si cal la neteja del pis o espai on hagin succeït els fets (postinvestigació)		Ajuntament - Consell comarcal	
Convocar la taula o gabinet de crisi municipal o comarcal		Ajuntament - Consell comarcal	
Informar sobre els ajuts (per sepeli, trasllat o repatriació del cos, si s'escau), així com els criteris per a les indemnitzacions		Igualtat i Feminisme	
Coordinar les notes de condol i actes de rebuig		Ajuntament - Suport Igualtat i Feminisme, si cal	
Organitzar actes de rebuig i condol		Ajuntament - Suport Igualtat i Feminisme, si cal	
Comptar amb la presència del SIC en l'acte de rebuig i condol		Igualtat i Feminisme	
Coordinar-se amb els òrgans judicials i/o el Ministeri Fiscal		Justícia i Qualitat Democràtica	
Altres			

3.3.3. Bones pràctiques en aquesta fase

El més important en aquesta fase és concentrar les decisions i els oferiments per tal de no infraintervenir o de no sobreintervenir, així com tenir molt clares les responsabilitats i el seu compliment amb la diligència deguda.

Totes les professionals involucrades en aquest tipus d'actuacions vetllaran perquè:

- L'acompanyament a les persones afectades i al seu entorn es dugui a terme amb la diligència deguda, és un dret a complir. I resulta profundament preventiu tant en la crisi com en la gestió de cara al futur.
- Les diferents intervencions es duguin a terme coordinadament des de la vessant política i tècnica, especialment, a través de les responsables del territori corresponent.
- Cada circuit local, comarcal o territorial proporcioni tots els serveis necessaris per a l'abordatge de la situació d'emergència per violència masclista.
- Les actuacions s'han de fer amb la diligència deguda, de forma immediata, atenent al consentiment i a les necessitats de les persones afectades, sense exercir pressió per acceptar la derivació o atenció als serveis assistencials.
- La intervenció amb les persones afectades es faci únicament a través de les professionals imprescin-

dibles, amb l'objectiu d'evitar la sobreintervenció dels serveis.

- Es proporcioni l'atenció a partir de professionals expertes en emergències i posteriorment en atenció de situacions de crisis derivades de violència masclista.
- La intervenció es dugui a terme en un espai personal i confortable per a la persona o grup, amb totes les garanties de confidencialitat.
- Es prioritzï l'atenció per grau d'afectació, amb especial atenció als fills i filles i persones a càrrec.
- L'atenció, sempre que se sol·liciti per part de l'entorn de l'agressor, es dugui a terme des de serveis diferenciats al de l'entorn de la víctima, per tal de neutralitzar possibles incompatibilitats.
- Les especificitats del procés de dol, segons la persona i les seves circumstàncies, es tinguin presents, es respecti el temps que necessiti i la seva voluntat de dur a terme o no l'atenció.
- Les intervencions restrictives i d'aïllament siguin mínimes, per tal que la persona torni al més aviat possible al seu entorn.
- Hi hagi una correcta coordinació dels diversos recursos existents per a la posterior derivació conduïda.

3.4. Àmbit institucional – comunicatiu

3.4.1. Primera comunicació externa

Paral·lelament al xat de coordinació, s'activa el xat de comunicació entre els membres de la l'Oficina de Comunicació del Departament d'Igualtat i Feminisme, la SF, la DGEVM i la DT-IFE.

La comunicació en casos de feminicidi permet mostrar el condol i/o rebuig al fet succeït, així com el suport a la família i a l'entorn.

Des d'aquest espai s'acorden els passos següents:

- Si el cas està confirmat com a feminicidi, es fa una piulada inicial i el seguiment posterior amb la nota de condemna i altra informació que es consideri pertinent compartir.
- Si el cas no està confirmat, es fa la piulada inicial per mostrar el condol, condemnar els actes violents de forma genèrica i difondre la xarxa d'atenció i recuperació integral a les dones, infants i adolescents que pateixen violència masclista, així com promoure bones pràctiques periodístiques.

3.4.2. Acte de rebuig i/o condol municipal

El o la DT-IFE, com s'ha especificat en el punt 3.2.2, es posa en contacte amb l'alcalde o alcaldessa del municipi de residència de la víctima i/o del municipi on s'hagin produït els fets per conèixer les necessitats concretes, oferir serveis com ara el SIC i donar suport en la coordinació de les accions i també de la comunicació, ja que solen ser moments de gran complexitat, especialment en la gestió dels procediments, i amb molta pressió comunicativa.

Amb la confirmació dels fets, i en funció de les diverses necessitats, es durà a terme un acte de rebuig i condol. Generalment, l'acte consta d'un minut de silenci, però cada municipi organitza la proposta que resulta més coherent. Els temps respecte de la convocatòria variaran en funció de cada una de les situacions, pot ser que la població reclami un acte de rebuig en poc espai de temps, degut a l'impacte que han produït els fets. Però també pot ser, per exemple, que sigui necessari esperar que tota la família hagi pogut rebre bé la informació. En general, però, sol ser al cap de les primeres 24-36 hores de la confirmació dels fets.

L'acte de rebuig se sol convocar, conjuntament amb el decret dels dies de dol, per part de la Junta de Portaveus, i és liderat per l'alcalde o alcaldessa. En nom de la Generalitat, tant la consellera d'Igualtat i Feminisme, com la secretària de Feminismes i la directora general per a l'Erradicació de les Violències Masclistes es posaran a disposició del municipi per participar i fer l'acompanyament en aquest acte.

En cas que el municipi no tingui clar el procediment, el Departament d'Igualtat i Feminisme posa a disposició de l'ens local, a través del o de la DT-IFE, que hi haurà fet el primer contacte, alguns materials que poden ser d'orientació i ajut en aquests moments tan complexos i amb tan desconcert.

3.4.3. Acte de rebuig i/o condol institucional des de la Generalitat de Catalunya

La Generalitat de Catalunya en l'acte institucional de rebuig davant els feminicidis procedirà de la manera següent: la conselleria d'Igualtat i Feminisme organitzarà la convocatòria del minut de silenci a Barcelona, a les 12 h de l'endemà de l'acte dut a terme al municipi de residència de la víctima del feminicidi (tal com s'ha explicat en l'apartat anterior), aquesta convocatòria s'ha de mantenir tant si és dia laborable o festiu, tot i que en dia festiu es pot variar l'horari, o es pot convocar el mateix dia que l'acte institucional realitzat al municipi de residència de la víctima.

Aquesta convocatòria institucional tindrà lloc davant del Palau de la Generalitat, a la plaça Sant Jaume, i comptarà amb la participació de la Consellera d'Igualtat i Feminisme i titulars de la resta de Departaments de

l'administració de la Generalitat de Catalunya, la secretària de Feminismes, la directora general de la Direcció General per a l'Erradicació de les Violències Masclistes i la presidenta de l'Institut Català de les Dones. La convocatòria d'aquest acte anirà a càrrec del Gabinet de la Consellera d'Igualtat i Feminisme mitjançant un correu electrònic a totes les persones participants..

Paral·lelament, a les seus territorials i al Districte Administratiu les direccions territorials i les subdireccions convocaran també un minut de silenci. Als serveis territorials es convocarà el delegat/ada del Govern, els directors territorials i el personal dels diferents departaments i organismes.

Al Districte Administratiu participaran en el minut de silenci els directors i directores generals i el personal dels diferents departaments.

Finalment, l'Oficina de Comunicació publicarà als mitjans i xarxes socials corresponents les dates i l'hora d'aquests actes de rebuig i condol, per si les entitats i altres organismes volen sumar-s'hi.

3.4.4. Acte de rebuig i/o condol institucional del Parlament de Catalunya

El protocol de dol del Parlament de Catalunya, d'acord amb l'acció 5.10 del Pla d'igualtat de gènere del Parlament de Catalunya 2020-2023, estableix les actuacions següents:

- Comunicació del feminicidi en sessió plenària.
- Minut de silenci els dimecres al migdia en acabar la sessió plenària davant la façana del Palau del Parlament.
- Comunicació de condol: nota de premsa i missatge institucional als canals digitals del Parlament.

La Direcció General per a l'Erradicació de les Violències Masclistes notificarà a l'Oficina d'Igualtat del Parlament de Catalunya la confirmació de cada nou feminicidi.

3.4.5. Recomanacions sobre el tractament de la violència masclista als mitjans de comunicació

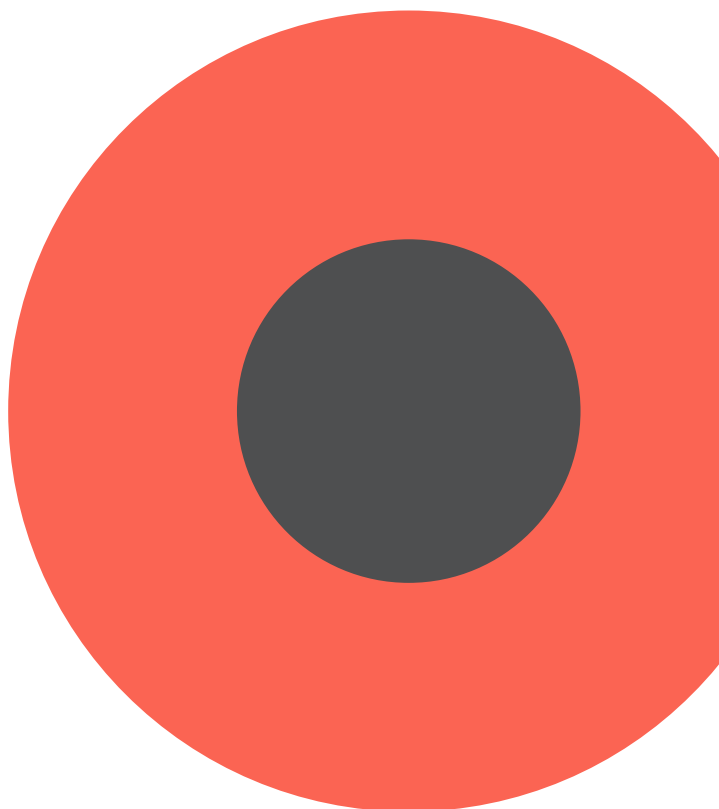
En els materials comunicatius institucionals s'han de tenir en compte els documents del Consell Audiovisual de Catalunya (CAC), en col·laboració amb altres ens especialitzats, en matèria de recomanacions específiques per al tractament de les notícies als mitjans.

Així mateix, s'ha de vetllar perquè els mitjans de comunicació d'àmbit nacional i local tractin aquestes informacions seguint les recomanacions establertes en totes les possibles situacions vinculades a les violències masclistes. Aquestes són les recomanacions sobre el tractament de la violència masclista als mitjans de comunicació⁶

1. Tractar la violència masclista com una violació dels drets humans i un atemptat contra la llibertat i la dignitat de les persones.
2. Seleccionar i diversificar les fonts d'informació.
3. Fer visibles les aportacions de les dones i presentar-les amb tota la seva autoritat.
4. Respectar el dret a l'honor, la pròpia imatge, la privacitat i la intimitat de les persones agredides i la presumpció d'innocència de les persones agressores.
5. Respectar la dignitat de les persones agredides i de les persones del seu entorn i no mostrar-les mai sense el seu consentiment previ, incloses les menors d'edat.
6. Fer servir conceptes i terminologia que s'ajustin a la definició dels fets.
7. Fer visible la violència masclista que opera de forma més soterrada i que costa més de reconèixer.
8. Evitar el sensacionalisme i el dramatisme, tant pel que fa a la forma com pel que fa al contingut de les informacions sobre violència masclista.

6, Recomanacions sobre el tractament de la violència masclista als mitjans de comunicació, elaborades conjuntament per la Regidoria de les Dones de l'Ajuntament de Barcelona, el Col·legi de Periodistes de Catalunya, l'Institut Català de les Dones (ICD), el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), el Consell de la Informació de Catalunya (CIC) i l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya (ADPC), novembre de 2019.

9. En qualsevol mitjà, escollir només aquelles imatges que aportin informació i evitar concentrar l'atenció en les persones agredides i en les del seu entorn.
10. Evitar qualsevol relació de causa-efecte entre els fets i la procedència de les persones implicades, la seva situació sociocultural i/o les circumstàncies personals.
11. Contextualitzar la informació.
12. Garantir el seguiment informatiu dels casos. Informar sobre la seva resolució i, si s'escau, sobre la recuperació de les persones agredides.
13. Informar i mostrar que l'acte violent té conseqüències negatives per als agressors.
14. Rectificar o suprimir de manera immediata qualsevol informació errònia que s'hagi pogut difondre sobre un cas.
15. Fomentar la formació dels i de les professionals de la comunicació.

04

Fase 2. Intervenció
integral posterior a la
crisi

Fase 2. Intervenció integral posterior a la crisi

04

Aquesta fase s'ha situat habitualment en les 72 hores posteriors a la confirmació del feminicidi. En funció de cada cas, però, podríem parlar dels següents 3-7 dies. Dependrà del grau de treball que s'hagi pogut concretar i establir en la primera reunió. En alguns casos aquesta primera reunió pot planificar molt bé les accions dels propers dies, però, en altres casos, la manca d'informació o la complexitat del cas no ho permet, de manera que cal activar al més breument possible aquesta segona fase.

4.1. Objectius

Els objectius en aquesta fase són:

- Identificar les necessitats de protecció, recuperació i reparació de les persones afectades i garantir la seva vinculació als serveis del territori.
- Establir mecanismes de coordinació que vetllin per una intervenció integral i que minimitzin les possibilitats de revictimització de les persones ateses.
- Fer el seguiment dels casos i de les intervencions dutes a terme pels diferents serveis i garantir un espai de revisió de les intervencions professionals i de la cura professional.

L'inici d'aquesta fase coincideix amb l'inici de les **intervencions centrades en els processos de recuperació i reparació integral**, tant de les víctimes directes com de l'entorn proper de la víctima (a diferència de la fase anterior, en què les actuacions tenen caràcter d'urgència).

La intervenció en aquesta fase ha de mobilitzar els serveis i recursos necessaris per a la protecció, recuperació i reparació de les persones afectades i la garantia dels seus drets. En aquest sentit, la intervenció s'ha

de plantejar des d'una **perspectiva integral, feminista i interseccional i que tingui en compte la infància i l'adolescència**. Per tant, aquesta intervenció inclou tots els serveis i recursos de la xarxa especialitzada del territori que han de facilitar la protecció i el procés de recuperació de les persones afectades i els diferents instruments de reparació que s'hi han de destinar (socials, sanitaris, jurídics, etc.).

4.2. Serveis i coordinació

L'ens local, en coordinació amb el o la DT-IFE i la persona tècnica de referència que designi, és el servei encarregat d'articular la intervenció integral i el treball en xarxa dels diferents serveis i recursos del territori que intervenen amb les persones afectades en aquesta fase. Per això es convocarà sempre una comissió o gabinet de crisi.

4.2.1. Possibilitat excepcional d'activar el SIC

Tot i que es recomana que la intervenció del SIC es centri en la fase de postemergència, és possible que, en alguns casos, sigui per les circumstàncies del cas o sigui per les necessitats de l'entorn, aquesta intervenció s'activi més enllà d'aquesta fase.

Cal tenir en compte que el SIC es pot activar també per atendre l'equip professional que rep l'impacte d'aquest feminicidi.

4.2.2. Serveis especialitzats en l'eradicació de les violències masclistes

El SIC (o el servei que hagi intervingut durant la situació d'emergència o postemergència) fa la derivació del

cas al servei especialitzat del territori, perquè continuï la intervenció amb les persones afectades. S'entén per servei especialitzat el SIE més proper a les persones afectades. En cas que no hi hagi un SIE proper a les persones afectades, la derivació es farà al SIAD o al servei equivalent més proper (PIAD, CAID, CIRD, OAVD, etc.).

En aquest marc, els serveis especialitzats (SIE, SIAD o OAVD) han de garantir a la família i a l'entorn de la víctima:

- **Atenció psicològica**, a fi de minvar l'impacte del dany causat pel feminicidi i d'acompanyar les persones afectades al llarg del procés de recuperació i reparació.
- **Assessorament i orientació jurídica** sobre:
 - Atenció integral abans, durant i després del procés penal, en concret, orientació i acompanyament en el procediment judicial a les persones afectades. Informar i vetllar per l'acompliment dels seus drets, entre d'altres, garantir el dret de ser informades de la situació de la causa penal i de la situació processal i penitenciària del seu agressor.
 - Qualsevol àmbit del dret civil o penal relacionat amb el feminicidi que concerneixi les persones afectades.
 - Altres àmbits del dret, com ara el dret de família, administratiu, laboral, etc.
 - Sol·licitud d'assistència jurídica gratuïta.
 - Interposició de recursos davant l'autoritat judicial.
 - Acompanyament i suport emocional, en els diferents fases del procés judicial:
 - En el moment de la compareixença davant del Jutjat d'Instrucció, especialment amb els fills i filles menors.
 - Preparació i acompanyament en l'acte de judici oral.

Aquest assessorament, acompanyament i orientació jurídica es durà a terme per l'Oficina d'Atenció a la Víctima del Delicte (OAVD) del Departament de Justícia i Qualitat Democràtica.

- Acompanyament a la família i l'entorn de la víctima en la **gestió dels tràmits de personació** de la Generalitat com a acusació popular en el procés penal per feminicidi en coordinació amb l'Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima del Departament de Justícia i Qualitat Democràtica. El procediment de personacions de la Generalitat de Catalunya no requereix de forma expressa el consentiment de la família per a la personació, però es valora molt positivament que es transmeti la informació, i que es pugui entendre la naturalesa i els límits del procediment.

En conjunt, el servei especialitzat en violències masclistes del territori (SIE, SIAD, OAVD) ha d'acompanyar la família i l'entorn de la víctima en els tràmits necessaris per a la **reparació** dels danys causats pel feminicidi.

Pel que fa a l'impacte en l'**entorn escolar i educatiu**, l'ens local i el o la DT-IFE es coordinaran amb el Departament d'Educació i Formació Professional per activar la intervenció de la USAV al centre educatiu i garantir, així, l'acompanyament en la integració emocional de la situació viscuda.

4.2.3. Ajuts, indemnitzacions i prestacions

Els serveis que fan acompanyament a la família han d'informar de les ajudes o prestacions següents:

- Acompanyament a la família i l'entorn de la víctima en les gestions relacionades amb el procediment de tramitació de l'ajut al **sepeli, repatriació del cadàver de la dona víctima o de trasllat a una altra comunitat autònoma**, a partir de l'ajuda que concedeix el Departament d'Igualtat i Feminisme.
- Acompanyament en la tramitació de la **indemnització econòmica per a fills i filles de víctimes mortals de violència masclista** i de la **pensió d'orfanat**.
- Acompanyament en la tramitació de les **prestacions econòmiques d'especial urgència** per al pagament del lloguer o de les quotes d'amortització hipotecària en situacions especials.
- Acompanyament en els **processos de reagrupament familiar amb persones adultes** que es puguin fer càrrec de les criatures i facilitació d'aquests processos.

L'ajut per sepeli, trasllat o repatriació es donarà als familiars o l'entorn íntim de la dona víctima del feminicidi, o a la mare o representant legal en casos de mort dels fills o filles com a conseqüència de la violència vicària. Es podrà avançar el pagament presentant el pressupost de la funerària per poder cobrir el pagament amb més celeritat.

La indemnització s'ha d'oferir als fills i filles de la víctima, si són majors d'edat, o bé a les persones que en tinguin la representació legal. Correspon als fills i filles de víctimes mortals que hi convivia en el moment de la defunció i són menors de 26 anys. En el cas que hi hagi més d'un fill o filla, cadascun tindrà dret a rebre l'import de la indemnització. A la sol·licitud s'haurà d'aportar una resolució judicial que acrediti que la mare ha mort com a conseqüència de la violència masclista. En el cas que no s'hagi pogut seguir un procediment judicial per mort del progenitor, l'aportació de les diligències policials que acreditin la situació serà suficient.

En els casos de mort de fills o filles com a conseqüència de la violència vicària, la mare o qui en tingui la representació legal té dret a rebre també la indemnització. Com en el cas anterior, en cas de mort de l'agressor l'aportació de les diligències policials serà suficient.

Caldrà l'acompanyament a les famílies o l'entorn proper per fer el tràmit d'aquestes prestacions, que requereixen la tramitació telemàtica a través de l'enllaç que hi ha al web del Departament d'Igualtat i Feminisme.

4.2.4. Personació de la Generalitat com a acusació popular

La Generalitat de Catalunya es personarà com a acusació particular en els casos de feminicidi, a través del Gabinet Jurídic i en coordinació amb l'Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima del Departament de Justícia i Qualitat Democràtica, davant el jutjat que estigui duent a terme les actuacions d'instrucció o enjudiciament.

El procediment de personacions de la Generalitat de Catalunya no requereix de forma expressa el consentiment de la família per a la personació, però es valora molt positivament que es transmeti la informació, i que es pugui entendre la naturalesa i els límits del procediment.

4.2.5. Espais de cura i formació per a les professionals

S'han d'habilitar mecanismes per crear espais de cura i de revisió de la intervenció de les professionals en casos de feminicidi. Es podran dur a terme a partir del SIC, com ja s'ha exposat, però també a partir de serveis psicològics especialitzats, puntuals i adaptats a les necessitats que sorgeixin.

La Subdirecció General de Gestió de Serveis i Recursos d'Atenció a les Violències Masclistes vetllarà perquè es duguin a terme formacions periòdiques i/o a demanda, adreçades a les professionals implicades en les emergències psicosocials derivades de violència masclista. Així mateix, s'oferiran els recursos necessaris per a l'acompanyament i la supervisió a les professionals que han donat suport i acompanyament en aquests processos. D'aquesta manera, es crearan espais d'intercanvi professional, on poder reconèixer i valorar la tasca realitzada, abordar el malestar psicoemocional derivat d'aquestes intervencions i possibilitar el seguiment dels casos. Aquesta Subdirecció General ha de col·laborar amb l'Observatori Català de la Justícia en Violència Masclista, adscrit al Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada del Departament de Justícia i Qualitat Democràtica, en la formació de professionals en matèria d'abordatge de violències masclistes, d'acord amb les funcions que tenen atribuïdes aquests organismes en aquesta matèria.

Són espais que han de servir per afavorir el suport intragrupal, apaivagar l'estrès derivat de la intervenció professional, prevenir possibles seqüeles psicopatològiques, així com identificar aquelles professionals susceptibles de requerir un suport addicional.

4.2.6. Llista d'aspectes a considerar

Accions	Sí/No	Responsable	Observacions
Seguiment de la intervenció del SIC		DT-IFE	
Recepció de l'informe del SIC		DGEVM	
Seguiment del cas amb els serveis de laxarxa i vetllar per la continuïtat de l'atenció		Gabinet de crisi Ajuntament - consell comarcal	
Seguiment dels fills i filles menors		Gabinet de crisi Ajuntament - consell comarcal DGAIA	
Seguiment de persones majors d'edat dependents		Gabinet de crisi Ajuntament - consell comarcal	
Creació de referents clares del cas, per a totes les persones vinculades, o en funció de l'edat o les necessitats		Gabinet de crisi Serveis en atenció directa	
Seguiment en el centre educatiu		Gabinet de crisi Dept. d'Educació i Formació Professional i servei referent	
Seguiment a d'altres familiars i persones de l'entorn		Gabinet de crisi Ajuntament	
Oferiment de la personació i el seguiment d'aquest tràmit		DT-IFE Referent territorial Servei jurídic	
Seguiment del sepeli, trasllat o repatriació		DT-IFE Referent territorial Servei jurídic	
Seguiment de les prestacions econòmiques i les indemnitzacions		Igualtat i Feminisme	

05

Fase 3.
Seguiment

Fase 3. Seguiment

05

La fase de seguiment sol establir-se, aproximadament, al cap d'un mes dels fets. En determinats casos pot ser més temps, per les necessitats específiques del seguiment o de la recollida d'informació o pel secret de sumari.

així com avaluar el treball en xarxa dut a terme en l'aplicació del protocol.

Aquest treball serà també la base per traslladar al Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis.

5.1. Seguiment del treball del gabinet de crisi territorial

El director o la directora dels serveis territorials del Departament d'Igualtat i Feminisme corresponents farà el seguiment de la comissió/taula institucional/gabinet de crisi per recollir informació, analitzar les intervencions realitzades i el seu impacte en les persones afectades, i identificar-ne les llacunes i els encavalcaments,

5.2. Criteris metodològics en la qualificació i recollida de dades

5.2.1. Tipologies recollides

En el recull de dades es preveuen les categories descrites a l'inici del present document (punt 1). Metodològicament s'especifica aquí la seva categorització de la manera següent:

- ▶ Feminicidis
- ▶ Feminicidis vinculats. Amb dues subcategories:
 - ▶ Els fills i filles assassinats conjuntament amb el feminicidi de la mare.
 - ▶ Altres víctimes vinculades al feminicidi com ara familiars, veïnat, persones de l'entorn, persones desconegudes que han estat assassinades procurant la protecció de la dona, etc.
- ▶ Assassinats i homicidis masculistes per violència vicària. (Resumits en el PowerBi publicat al web del Departament d'Igualtat i Feminisme com a «violència vicària»). Aquí es recullen exclusivament, seguint la legislació catalana, els fills i filles.
 - ▶ El terme vicari s'ha fet servir en diverses circumstàncies (també en la situació que la mare assassina fills o filles per fer mal al pare), però en aquest cas no es recomptaria en el marc dels feminicidis, però sí en el registre que el Departament de Justícia i Qualitat Democràtica va iniciar, vinculat al Decret llei 26/2021, de 30 de novembre, de modificació del llibre segon del Codi civil de Catalunya en relació amb la violència vicària.
 - ▶ Així mateix, hi poden haver situacions amb voluntat de danyar la dona (per exemple, l'assassinat d'un amic seu), però aquest cas no seria considerat en el marc dels feminicidis de tipus vicari, sinó feminicidi vinculat.

5.2.2. Criteris per a la qualificació

Els criteris de recollida de dades i el recompte tenen a veure amb dos moments: la **identificació** d'un cas com a feminicidi i les variables de **registre** d'aquests casos un cop qualificats com a tals.

a) Coneixement dels fets i primera qualificació

Un dels criteris principals té a veure amb la **qualificació dels feminicidis**. La valoració dels casos actualment la fa la Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra, prèviament a l'anàlisi del Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis.

Aquesta qualificació es fa en funció dels casos de feminicidis que encaixen fonamentalment amb la **tipificació penal d'homicidis, assassinats comesos per raons de gènere**, motivacions discriminatòries referents al sexe, l'orientació o identitat sexual (article 22.4.a del Codi penal).

A partir de l'any 2014 també es compten els casos d'assassinats i homicidis de fills i filles en el marc de la **violència vicària** (article 4.h de la Llei 5/2008, modificada per la Llei 17/2020), és a dir, aquells que es perpetren, segons el Codi penal en l'àmbit de la **violència familiar contra fills i fills** en el marc d'una situació de violència masclista.

A partir de l'any 2018, seguint la definició de violència masclista de la Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de

les dones a erradicar la violència masclista, i a partir de l'acord que es va establir al Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis, s'inclouen en el recompte els **feminicidis perpetrats en els diferents àmbits de violència reconeguts en la legislació catalana**, anant així més enllà del marc de l'àmbit de la parella i reconeixent tots els àmbits que descriu la Llei.

b) Revisió de la qualificació pel Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis

Per tal d'assegurar l'actuació des de la garantia de drets i la no repetició en tots els casos de feminicidis i capgirar el possible subregistre de feminicidis perpetrats més enllà de l'àmbit de la parella o exparella, el Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis farà una revisió de la qualificació del cas i valorarà la seva inclusió o no en el registre. El Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis **és l'espai interdepartamental de valoració del conjunt de morts violentes** que denoten una motivació especial o un context fonamentat en una cultura de la violència i la discriminació per raons de gènere.

En aquest sentit, seguint la publicació de la UNODC i la UNWomen Statistical framework for measuring the gender-related killing of women and girls (also referred to as "femicide/feminicide"), la qual conté la definició amb finalitat estadística més consistent pel que fa als feminicidis, les variables bàsiques per identificar els assassinats de dones i nenes per raó de gènere inclouen:

Blocs de dades relacionats amb els assassinats/homicidis per raons de gènere (feminicidi)	Variables bàsiques
1. Assassinats/homicidis de dones i nenes per la parella íntima	I. Relació entre l'agressor i la víctima: parella íntima
2. Assassinats/homicidis de dones i nenes per un altre membre de la família	II. Relació entre l'agressor i la víctima: membre de la família (parents de sang o familiars per matrimoni o adopció)
3. Assassinats/homicidis de dones i nenes per un altre autor, com ara: • Agressor amb una relació d'autoritat/cures amb la víctima • Amic/conegut/relació laboral • Un altre autor conegut de la víctima • Autor desconegut per a la víctima • Autor desconegut	III. <i>Modus operandi</i> i context de l'homicidi: 1. Antecedents de violència 2. Explotació il·legal 3. Segrest o privació il·legal de llibertat 4. Implicació de la víctima en la indústria del sexe 5. Violència sexual al cos de la víctima 6. Maltractament al cos de la víctima 7. Cos de la víctima abocat en l'espai públic 8. Odi o prejudici contra les dones

Nota: totes les variables anteriors s'han de recollir pels homicidis intencionals de dones víctimes i almenys una d'elles ha de haver-se produït perquè es consideri un homicidi intencionat per raó de gènere.

Taula extreta del document "Proposta de metodologia d'anàlisi especialitzada dels feminicidis a Catalunya" de Patsilí Toledo Vázquez (2023).

Aquests criteris, conjuntament amb les definicions proporcionades en el quadre anterior i la definició dels àmbits inclosos en aquest Protocol qualificarien els feminicidis, així com els feminicidis vinculats, i els assassinats i homicidis masclistes per violència vicària.

Quedaria per més endavant, per tal de donar compliment a la legislació catalana, que aquesta anàlisi s'es-tengués als casos de suïcidis de dones. Però aquest procediment necessita una metodologia prèvia i canals d'informació que en requereixen la construcció i l'aval. Per aquest motiu es deixa per a una propera fase.

En matèria de recollida de dades, es formulen les propostes següents per incorporar, de cara a continuar treballant en l'anàlisi:

1. Recollir informació sobre l'existència o no de procediments civils previs al feminicidi.

2. D'acord amb l'estudi de l'Institut Europeu de la Igualtat de Gènere (EIGE, per la sigla en anglès)⁷, les variables mínimes que s'han de registrar per tal d'abordar el desafiament legal dels feminicidis als estats membres de la UE són les següents:

- Dades sociodemogràfiques de la víctima i l'agressor (sexe, orientació sexual, gènere, edat, lloc de naixement, nacionalitat, nivell d'estudis, ocupació, lloc de residència, estat migratori, ètnia; i pel que fa a la víctima, també: embaràs, fills/filles, discapacitat).
- Relació entre la víctima i l'agressor.
- Context de l'assassinat (ubicació, informació sobre la naturalesa del cas, mitjans / mecanismes / modalitat d'assassinat, testimonis infantils, nens/nenes assassinats durant l'homicidi de la mare).

A més, l'EIGE proposa altres tres tipologies de variables útils per a l'anàlisi i la identificació de feminicidis:

- Conèixer els contextos interseccionals i les variables identitàries relacionades (edat, raça/ètnia, nacionalitat / estatus legal, religió, sexualitat). La recollida de dades sobre feminicidis ha de ser sensible al context per evitar perspectives centrades en Occident o racistes, i també ha de prestar aten-

ció als factors socials, econòmics i culturals (cultura de la violència i la discriminació; cultura de l'odi i la discriminació que poden derivar en assassinats relacionats amb el gènere, i el paper que juguen la identitat de gènere i l'orientació de gènere, és a dir, la referència als assassinats de lesbianes i persones bisexuals o transgènere).

- Prendre consciència dels factors/condicions estructurals (relacions de gènere, rols de gènere, normes i imatges de feminitat i masculinitat, identitat política de la víctima).
- Per a la rendició de comptes dels autors, també s'ha de registrar la reacció de la policia i el poder judicial, és a dir, si l'autor va ser processat, castigat, condemnat/ empresonat o tractat per conductes violentes prèvies.

c) Revisió retrospectiva

El Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis haurà de dur a terme, amb el suport tècnic necessari, el seguiment i la revisió de les resolucions judicials i la possible valoració en la modificació retrospectiva de les dades, considerant també que la Generalitat de Catalunya es persona en la pràctica totalitat de casos de feminicidi.

La seqüència, doncs, seria:

1. La primera tipificació policial del cas (Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra).
2. Valoració a posteriori, amb els informes del Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis.
3. Revisió, postsentència ferma, dels casos i recompte.

5.2.3. Criteris per a la recollida de dades

Criteris per la recollida

La majoria de variables s'estan recollint d'una manera clara, però en aquest apartat s'especifiquen algunes dades bàsiques que requereixen revisió o tancar un acord.

7. Institut Europeu de la Igualtat de Gènere (EIGE). *Measuring femicide in the EU and internationally: an assessment* (2021)

Data

S'utilitza la data dels fets facilitada per la Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra com a criteri per al registre. Si la data no es pot confirmar (no s'ha trobat el cos / no s'ha identificat) es registra la data de confirmació del feminicidi determinada per la Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra o el Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis.

Filles/fills menors en el moment del feminicidi

Aquest indicador té en compte els fills/filles de la dona tot i no haver-hi convivència i/o tutela. Es compta fins als 18 anys, especificant la minoria d'edat (és a dir, que pot haver-hi fills o filles majors d'edat).

Municipi

Les dades recollides de cada cas fan referència al municipi on han succeït els fets, no a la localitat de residència de la dona.

Feminicidis vinculats i assassinats i homicidis masclistes per violència vicària.

El registre especificarà les tipologies de feminicidis.

En el cas de feminicidis vinculats inclourà, en primer lloc, els fills i filles assassinats conjuntament amb el feminicidi de la mare, però també aquelles altres persones (familiars, persones conegudes o desconegudes) que assassinades conjuntament amb el feminicidi.

En l'aplicació de les definicions, el terme violència vicària es reservarà exclusivament en aquest context dels feminicidis pels assassinats masclistes de fills i filles, en què la dona resta en vida.

Variables relacionades amb l'agressor

Actualment es recullen aquells casos en què hi ha denúncies prèvies per violència masclista (del mateix agressor), i també si hi ha mesures de protecció vigents en el moment del feminicidi.

Es proposa recollir també variables com ara la convivència (sí/no), si l'agressor ha comès suïcidi posterior (sí/no) o si hi havia altres mesures civils.

Visualització de les dades quantitatives

A partir d'un procés de reenginyeria de la recollida de dades de tots els serveis de la DGEVM, s'han repensat,

en la mesura del possible, els indicadors quantitatius que es poden mostrar en dos àmbits: intern i extern.

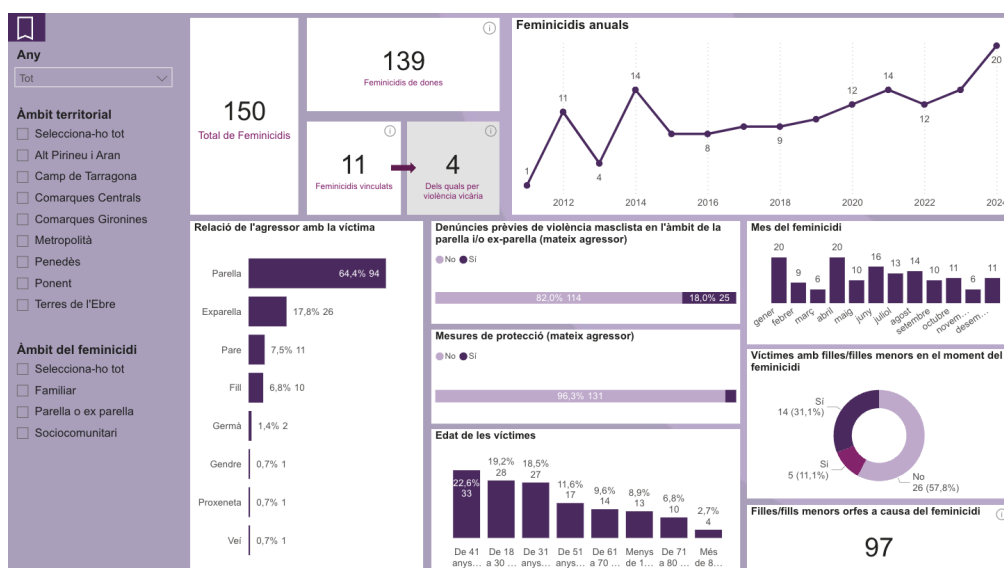
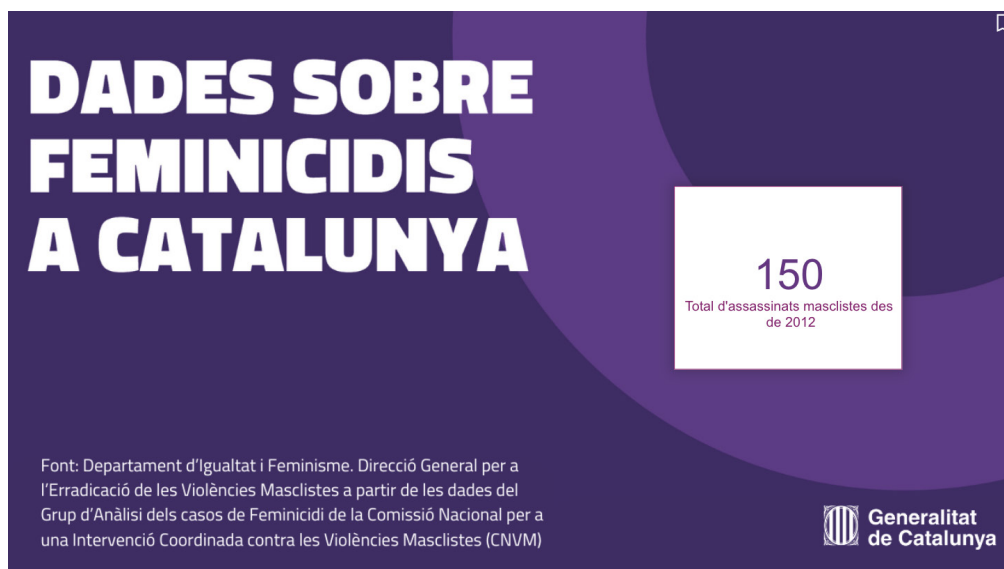
En l'àmbit **intern**, s'està treballant en una visualització de les dades que inclogui les variables contingudes en les fitxes de recopilació de dades de cada departament i que pugui donar compte de la totalitat de dades recollides des de 2012 en el marc del Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis (GAF). En aquest sentit, aquesta anàlisi quantitativa podrà oferir una imatge de les dades que s'han recollit en el període de 2012-2024 i mostrar els resultats de les fitxes emplenades per tots els departaments, en el marc del GAF, i utilitzar-les com a material per a l'anàlisi de la informació disponible de tots els casos en el marc del grup.

En l'àmbit **extern**, es visualitzaran aquelles dades que es transmeten a la DGEVM amb caràcter immediat, que són:

- Total de feminicidis
- Total de feminicidis vinculats
- Total de feminicidis per violència vicària
- Evolució anual dels casos de feminicidis
- Mes del feminicidi
- Relació de l'agressor amb la víctima
- Denúncies prèvies al mateix agressor (violència masclista en l'àmbit de la parella o l'exparella)
- Mesures de protecció envers el mateix agressor (violència masclista en l'àmbit de la parella o l'exparella)
- Edat de les víctimes
- Nacionalitat de les víctimes
- Víctimes amb fills/filles menors en el moment del feminicidi
- Total de fills/filles menors orfes a causa del feminicidi
- Total d'assassinats masclistes de nens, nenes i adolescents

Aquests indicadors són els viables actualment, més enllà que després de la nova proposta metodològica del Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis puguin variar o ampliar-se.

El nou visor tindria aquesta imatge:

5.3. Convocatòria del grup d'anàlisi dels casos de feminicidis

L'equip tècnic de la DGEVM ha de fer la convocatòria del Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis de la Generalitat. En aquest sentit, el període pot adaptar-se en funció del cas i de la recollida d'informació. En els supòsits en què hi ha informació rellevant i de pes s'hauria de convocar el Grup d'anàlisi al més aviat possible per valorar el cas i establir línies d'actuació.

En el marc d'aquest Grup, es recullen les dades esmentades anteriorment per cada departament de cara a poder obtenir informació rellevant i qualitativa sobre cada feminicidi, tant la informació prèvia al feminicidi com les intervencions i la informació recollida extretes de les intervencions posteriors al feminicidi. Aquesta anàlisi ha de servir per extreure conclusions i informes que portin a elaborar recomanacions i acords.

El Grup pot tenir una variant política institucional o tecnicopolítica, la qual es convocarà sempre que hi hagi situacions valorades de caire excepcional, així com per elevar les conclusions i els informes que es desprenguin del funcionament del grup d'anàlisi tècnica.

06

Intervenció coordinada
en situacions de
possibles temptatives
de feminicidi

Intervenció coordinada en situacions de possibles temptatives de feminicidi

06

Caldrà desenvolupar el present Protocol de forma més àmplia en els casos de temptativa (coneixement, atenció, recompte, etc.). En aquest punt només es plantegen algunes actuacions bàsiques.

6.1. Coneixement dels fets

Evidentment, el primer coneixement dels fets el tindrà la Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra. Des del primer moment, igual que en els casos de feminicidi, s'activa el SEM i, d'acord amb les necessitats de la situació, es pot oferir el Servei d'Intervenció en Crisi, SIC (en el marc dels protocols interns realitzats).

Les temptatives no estan considerades, en l'actualitat, en el registre i la classificació establerta pel Grup d'anàlisi dels casos de feminicidis, però a petició de qualsevol de les persones membres, es pot aportar algun cas concret per a la seva anàlisi.

6.2. Àmbit operatiu

a) Oferiment del Servei d'Intervenció en Crisi (SIC)

La DS-IFE que correspongui oferirà l'activació dels serveis de suport psicològic que correspongui segons les fases definides en el Procediment d'actuació davant la necessitat d'atenció psicològica en les situacions de violència masclista pel SIC i el SEM. El SIC coordinarà aquesta activació també quan s'hagi ofert des d'un altre àmbit, com els Mossos d'Esquadra o el Servei d'Emergències Mèdiques. També posarà a disposició de totes les persones afectades tots els recursos i serveis de la xarxa d'atenció i recuperació integral a les dones, infants i adolescents que pateixen violència masclista.

b) Intervenció amb infants i adolescents

En tots els casos que hi hagi infants i adolescents víctimes també de violència masclista, en risc de desemparament, tota la intervenció s'ha de coordinar entre els serveis del circuit territorial de violència masclista i la DGAIA, sens perjudici de la competència de l'entitat protectora, posant-hi els drets de nenes, nens i adolescents i el seu interès superior al centre.

c) Comunicacions

El o la DT-IFE pot establir el mateix contacte amb l'ajuntament (alcalde o alcaldessa o regidors o regidores) per mostrar suport, així com oferir els serveis i donar suport en les comunicacions que puguin establir-se de forma excepcional.

07

Bibliografia

Bibliografia

07

AGÈNCIA ABITS; ASSOCIACIÓ DE DONES PERIODISTES DE CATALUNYA. *Recomanacions sobre el tractament de la prostitució i el tràfic d'éssers humans amb finalitat d'exploació sexual als mitjans de comunicació* (2015).

AJUNTAMENT DE BARCELONA; COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA; INSTITUT CATALÀ DE LES DONES; CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA; CONSELL DE LA INFORMACIÓ DE CATALUNYA; ASSOCIACIÓ DE DONESPERIODISTES DE CATALUNYA. *El tractament de la violència masclista als mitjans de comunicació* (2009).

AJUNTAMENT DE BARCELONA. *Protocol de dol de ciutat contra les violències masclistes* (2016).

AJUNTAMENT DE VILANOVA I LA GELTRÚ. *Accions de dol en cas de feminicidi i altres assassinats per violència masclista a Vilanova i la Geltrú* (2017).

ALMENA COOPERATIVA FEMINISTA; ASSOCIACIÓ D'ASSISTÈNCIA A DONES AGREDIDES SEXUALMENT. *Recomanacions per informar sobre les agressions sexuals* (2018).

COMISSIÓ TÈCNICA DEL CIRCUIT PER A UNA INTERVENCIÓ COORDINADA CONTRA LA VIOLÈNCIA MASCLISTA A LA CATALUNYA CENTRAL. *Protocol d'actuació davant emergències psicosocials en situacions de violència masclista a la Catalunya Central* (2021).

CONSELL COMARCAL DEL BAIX LLOBREGAT. *Protocol marc de dol en cas de feminicidi a la comarca del Baix Llobregat* (2020).

CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA; GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE TREBALL, AFERS SOCIALS I FAMÍLIES; COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA. *Recomanacions per a una cobertura mediàtica de la infància i l'adolescència amb enfocament de drets* (2021).

CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA; GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE TREBALL, AFERS SOCIALS I FAMÍLIES; COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA. *Recomanacions sobre el tractament informatiu de les persones migrades i refugiades als mitjans de comunicació* (2021).

CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA; GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE TREBALL, AFERS SOCIALS I FAMÍLIES; COL·LEGI DE CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA. *Recomanacions sobre el tractament de la comunitat gitana als mitjans de comunicació* (2018).

CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA; GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT DE TREBALL, AFERS SOCIALS I FAMÍLIES; COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA. *Recomanacions sobre el tractament de les persones lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals (LGBTI) als mitjans de comunicació* (2017).

CONSELL GENERAL DEL PODER JUDICIAL. *Informe sobre los 1000 primeros casos de víctimas mortales por violencia de género en el ámbito de la pareja o ex-pareja* (2020).

GENERALITAT DE CATALUNYA. *Protocol marc per a una intervenció amb la diligència deguda en situacions de violència masclista* (2022).

PARLAMENT DE CATALUNYA. *Protocol de dol del Parlament de Catalunya contra les violències masclistes* (2020).

PERIODISTES DE CATALUNYA. *Recomanacions sobre el tractament informatiu de la infància i l'adolescència tutelada per l'Administració* (2019).

RUSSELL, Diana E. H. *Defining Femicide. Introductory speech presented to the United Nations Symposium on Femicide* (2012).

TOLEDO VÁSQUEZ, Patsilí. *Feminicidis i agressions per raons de gènere* (en premsa) (2021).

TOLEDO VÁSQUEZ, Patsilí. *Femicidio/Feminicidio*. Buenos Aires: Ediciones Didot (2014).

UNITAT FISCAL ESPECIALITZADA EN VIOLÈNCIA CONTRA LES DONES. *Protocolo para la investigación y litigio de casos de muertes violentas de mujeres (feminicidios)*. Ministeri Públic Fiscal d'Argentina (2018).

**Generalitat
de Catalunya**

**El Govern
de tothom**